

SASSUKVERE

Sassukvere küla
...inimesed
...majad
...mälestused

Koostanud Ann Kilk ja Liia Ling

2000

Sisukord.

Saateks	3
1. Sassukvere küla - kas tuhande aastane küla	4
2. Sassukvere küla kirjalikes allikates, mõisaaeg	6
3. Sassukvere külakool	10
4. Sassukvere küla 20. sajandil	17
Majapidamised	17
Lapsed	25
1950. aasta inimesed ja kolhoosi aeg	43
1999. aasta küla	51
5. Kodavere-keelseid pajatusi ja muid mälestusi	57
Tõrva Liia jutud	57
Moori Urve mälestused	60
Mälestusi Sassukvere koolist Marie Raudmäelt ja Truuta Jerkavitsil	61
Eduard Järva mälestused	63
Uputust Sassukveres meenutab Inna Lamp	71
Kasutatud kirjandus	73

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU
SUNDEKSEMPLAR

Saateks

Käesolev ülevaade ei ole põhjalik Sassukvere küla ajalugu. Me mõtiskleme küla vanuse üle, meenutame möödunud sajandeid ja tutvustame külakooli, kus meie esivanemad õppisid. Rohkem peatume 20.sajandi külal, seda just Sassukveres kasvanud laste elu ja saatuse põhjal. Veel 50 aastat tagasi oli Sassukvere kodaverekeelne küla. Selles keeles kirja pandud mälestusi võite ka siit kogumikust lugeda. Sassukvere küla piirid on aegade jooksul muutunud, paarisaja aasta tagustes paberites on Sassukvereks peetud ala, mis jääb Ranna mõisa, Kadrina mõisa ja Kodavere vahele. Meie oleme siin Sassukvere külana vaadanud majade/perede rühma, mis XX sajandil on inimeste suhtlemiselt ja maakasutuselt kokku kuulunud. Paberite järgi võivad piirid teised olla.

Ümbruskonna ajalugu on aastaid uurinud Helgi Suluste. Tänu tema tegevusele on Sassukvere külakool jälle inimestele meenunud ja asukoht tähistatakse kiviga. Tema rikkalik kogu ajaloolisi fotosid ja fakte vääriks paksemat raamatut kui see kogumik.

Kodavere kihelkonna suguvõsapid läbi kolme viimase sajandi on kogunud Olev Raudjärv. Tema andmebaasi on kasutatud XVIII ja XIX sajandi inimestest kirjutamisel. 20.sajandi laste nimekiri on koostatud Ranna kooli õpilaste nimekirja alusel, millele on saadud lisa inimeste küsitlemisel. Vabandame, kui keegi on nimekirjast välja jäänud või kellegi kohta on ebatäpsed andmed. Haridus ja amet on praeguses pidevalt õppivas ühiskonnas kiiresti muutuv suurus, nii et neid andmeid tabelis ei maksa võtta väga tõsiselt. Koostajad tänavad kõiki, kes oma teadmisi ja abi pakkusid, oma perekonna fotoalbumitest pilte otsisid. Kahjuks ei ole kõikide vanemate fotode puhul teada pildistaja ega pildistamise täpne aeg, spetsiaalselt selle kogumiku jaoks on palju pildistanud Andrus Kilk.

Trükikulused aitab kanda Kohaliku omaalgatuse programmi maakondlikult komisjonilt saadud toetus projektile "Sassukvere küla kokkutulek ja külakooli mälestuskivi avamine."

Me loodame, et see kokkuvõte meenutab vanematele inimestele nende noorust, tutvustab noorematele möödunud aegu ja kutsub neid üles oma külale rohkem tähelepanu pöörama. Me elame siin ilmas tänu oma esivanematele ja peame selle maailma elamisväärsena edasi andma oma lastele. Sassukvere külal on ees veel palju sajandeid.

Koostajad *Ann Kilk ja Liia Ling*

1. Sassukvere küla - kas tuhandeaastane küla?

Ann Kilk

Kui vana on Sassukvere küla? 10 000 aastane ta ei saa olla. Sel ajal Eestimaa oli alles jääst vabanenud ja inimesed hakkasid seda asustama. 5000 aastat tagasi võisid siin küll juba inimesed liikuda. Kui Eesti Rahva Muuseum asus Raadil oli seal kiviaja leidude hulgas venekujuline kivikirves, mille leiukohaks märgiti Kodavere kihelkond Sassukvere küla. See kirves asub praegu Ajaloo Instituudis (Pilt 1.1). Sellised kirved olid kasutusel arheoloogide hinnangul 1500-4000 aastat enne Kristust, s.t. 3500-6000 aastat tagasi. Raamatus "Eestimaa esiajalugu" kirjutatakse, et venekirve-kultuuri kandjad tulid lõuna poolt, olid indo-eurooplased. Need hõimud olid karjakasvatajad ja eelistasid elupaikadena jõgede ja järvede äärseid luhtasid, kus sai loomi sööta ja joota. Sassukvere jõe kallas oleks sobiv küll! Nii et 5000 aastat tagasi võis siin Sassukvere jõe kaldal kõndida inimene, vehkida uhke kivikirvega, lõhkuda puid ja kodustada metssiga ja tarvast. Kahjuks puuduvad selle kohta täpsemad andmed. Küla olemasolu ei saa üksikühe järgi veel oletada. Kirve võis kaotada juhuslik rändaja. Kuid huvitavaid kive on leitud Sassukverest teisigi: Kittaski talu lauda ehitamisel oli maa seest leitud palju väikseid ümmargusi lihvitud kive, ja jõgi oli kaldast välja uhtunud kive, mis paistsid olevat spetsiaalselt töödeldud (Ida Mardisoo ja Tiiu Ernitsa andmed). Võib-olla on need märgid siin kunagi elanud inimeste töödest...

Möödusid aastad, sajad, tuhanded, jõeäärne ja järve lähedane koht oli elamiseks igati hea. Millal täpselt siis küla tekkis ei teata. Raamatus "Peipsimaa etnilisest ajaloost" käsitletakse rohkem vene hõimude tulekut Peipsi äärde ja kalurikülade tekkimist. Kodavere kihelkonnale on seal suhteliselt vähe tähelepanu pööratud. Seda iseloomustatakse nii: "Kodavere kihelkonna ala oli võrreldes muu Peipsimaaga oma looduslike tingimuste kui ka asustuse poolest kõige vahetumalt seotud Kesk-Eestiga. Siin oli asukaid juba meie aja I aastatuhande esimesel poolel." Siin tegeldi rohkem põllundusega, Ranna mõisa ja Kodavere vahelisel alal pole olnud kalurikülasid ega vene- ja vene-estis segakülasid, nagu neid on mujal Peipsi ääres. Arheoloogiliselt on sinne piirkond vähe uuritud. Alles viimastel aastakümnetel on siin kirjeldatud mõned muistsed asulakohad, leitud 11.sajandist pärit savinõu kilde ja sepa tööriistu Raatvere matmispaigast ja Punikverest. Sassukvere küla ja Peipsi vahelisel alal, Topi mäel, on varasematest sajanditest pärit matmispaik. Arheoloogilisel inspektsioonil 1981.a. leiti Sassukvere jõe kaldal muistne asulakoht. See on muinsuskaitse registris määratletud kui ala, mis jääb Sassukvere oja ja külatee vahele Raiase, Reimetsa, Kaldaru ja Kivioja aiamaadel, suurusega umbes 300x100 ruutmeetrit. Sealt on leitud põlenud kive ja savinõukilde sisaldav kultuurikiht, mis on praeguseks täpsemalt läbi uurimata. Esialgsel hinnangutel on need savinõukillud pärit muinasaja lõpusajanditest ja keskajast. Muinasaja lõpusajanditeks on Eestis eelmise aastatuhande vahetus (800. -1200. AD), s.t. umbes 1000 aastat tagasi. 1000 aastat on Sassukveres juba elatud! Nii et 2000-ndal aastal võiks küll küla ümmargust tähtpäeva pidada, sest varem pole seda tehtud ja 100 aasta pärast ei saa meie seda enam teha. Kui edaspidi saadakse täpsemad andmed, eks siis järgmised põlvkonnad pea teisi tähtpäevi. Tavaliselt tähistatakse mingi asula sünnipäeva tema esmamainimisest kuskil ajalooõrikus. Eesti oludes on see ikka vallutamise aasta. Tulid võõrad sõjamehed, nendega olid kaasas usinad kroonika kirjutajad, kes kõik vallutused hoolega üles tähendasid. Nii sattusidki meie kohanimed ajalukku. Kuid inimesed elasid siin oma elu palju varem, kui kroonikud siia jõudsid. Kirjutama hakati Sassukverest alles siis, kui oli tekkinud Ranna mõis ja see oma valdusi kirjeldas.

Terav-ovaalne kivikirves Sassukverest (Ajaloo Instituut, AI 2490:1).

Pilt 1.1. Sassukverest leitud venekujuline kivikirves.

2. Sassukvere küla kirjalikes allikates, mõisaaeg

Ann Kilk

Eesti külad jõudsid enamasti kirjalikesse allikatesse mõisate kaudu. Sassukvere küla on kuulunud Ranna mõisa alla. 16. saj. mõisate registris veel Ranna mõisat ega tema külasid ei ole mainitud. Tartumaa 1624/1627 aasta revisjoni aktides on kirjas mõis nimega Tulistfehr, mis asub Peipsi järve ääres. Tema kohta on tehtud revisjoniakt 17. detsembril 1627. Selles kirjutatakse, et varem on sellel kohal olnud nelja-taluline Tulistvere küla, mis kuulus sõjakindlusele *Wehrbeck* ehk *Castor*. Eesti keeles tähendab see Uue-Kastre linnust, see 14. sajandil rajatud Emajõe-äärne kindlus valitses kogu Peipsiäärset Tartumaad. 16. saj. lõpul/17. saj. algul, kui piirkond oli Poola valduses, asutas üks poolakas Prahofski Tulistvere külla mõisa. Aastast 1625 on mõisa omanik ooberstleitnant Jacob Schotte, mõisal on suur häärber. Looduse kohta kirjutatakse, et ümberringi on suured metsad ja sood täis kõiksugu metselajaid: metssead, kitsed, põdrad, nügised jt. Põllumaad on halvad ja liivased. Sellel mõisal on **1627.** aastal 3 küla: Hasigfehr, **Sassigfehr** ja Rauttfehr. Sassigfehr'e külas elab 5 taluperet, kõik on pärustalupojad, s.t. pikemat aega seal elanud, neist kolmel on poole adramaa suurused talud:

- 1) Puickus Hanns, kellel on 1 sulane, 2 hobust, 2 lehma, 3 lammast ja 3 siga.
- 2) Peter Jann, kellel on 1 poeg, 2 hobust, 2 lehma, 4 lammast ja 4 siga.
- 3) Sara Peep, kellel on 1 poeg, 1 tütar, 1 härg, 1 hobune, 2 lehma, 2 lammast ja 3 siga.

Kaks talu on veerand-adramaased:

- 4) Nore Ante, kellel on 1 lehm ja 1 lammas.
- 5) Tollo Hanns, kellel on 2 tütar ja 1 hobune.

Peale selle elavad külas veel karjus (või pops) Michel Russ ja nõunik ning regede tegija Kurwig Hannoss. Kahel viimasel mehel maad ega loomi ei ole.

1638.a. Liivimaa revisjoniaktide kogus on 2. septembri kuupäevaga paber mõisa kohta, mis kannab nime Tullermoise. Omanik on endiselt Jacob Schotte, mõisas on täiesti ärakuivanud tiik ja lähedal pooleli-olev kõrtsihoone. Külasid on 4: Assiwer, **Sassiwer**, Raudower ja Saritz. Sassiwere külas elab 8 peret:

- 1) Puickuss Hannuss, kellel on 1 poeg Andres abielus, töövõimeline
- 2) Jahne Andress, kellel on 1 väike poeg, 2 venda - abielus Hanss ja Peter, töövõimelised
- 3) Sargajup Jurgen, kellel on 1 väike laps ja vend Thomas, töövõimeline
- 4) Tolle Hanss, kellel on 1 poeg Peter, töövõimeline
- 5) Surwick Handt, kellel on 2 poega Peter ja Jan, töövõimelised
- 6) Mischka, üksik venelane, töövõimetu,
- 7) Krischka, venelane, tal on väike poeg
- 8) Puickuss Henno, sel aastal rajatud veerand adramaane talu, 2 aastat maksust vaba, siis hakkab maksma. Teistel on poole-adramaased talud varasemast ajast ja nad peavad mõisas tööpäevi tegema ja rukist ning otra andma.

Külas oli kokku 11 hobust, 1 varss, 12 lehma, 2 härga, 1 härjavärss, sulaseid ja muid üürnikke ei ole. Naiste olemasolu ei märgita, selle kohta pole loenduses küsimustki.

Hiljem on mõisa nimest Tullermoise saanud saksakeelne Tellerhof ja eesti keeles on Ranna mõis. Sassukvere nimi esineb edaspidi veel mitmel kujul: Sassofer, Saßakf.

Põhja Sõja järgsed Kodavere kihelkonna Ranna valla elanikud on suures enamuses kirjas hr.Olev Raudjärve kogutud andmebaasis. Ka Sassukvere andmed on sealt saadud. Tema 17000-lises nimekirjas on 1600 nime seotud Sassukverega. See Sassukvere on küll suurem kui praegune, Sassukvere all on ka teiste ümbruskonna külade nagu Äteniidi, Sooküla ja veel kaugemate alade elanikke. 1782.aasta talupojad ja nende perekonna suurused on tabelis 2.1.

Tabel 2.1. Sassukvere küla elanike arv aastal 1782

Koostaja O.Raudjärv,13.03.2000

talud	elanikke
1 Ärtisse Ado	9
2 Reino Ado	6
3 Mölder Jack	11
4 Messo Tomas	9
5 Hindo Jacko Jahn	9
6 Werbo Merd	8
7 Lauri Tõns	6
8 Kittaski Jani Ado	14
9 Kittaski Michel	11
10 Olpri Tomas	11
11 Enno Jani Ado	5
12 Radasse Jahn	9
13 Radasse Rein	14
14 Mäh Jani Tõnno	7
15 Leppiko Jürri	9
16 Tosso Jack	7
17 Ado Toma Jack	12
18 Kurwika Jack	12
19 Jani Toma Jahn	10
20 Toxso Peter	7
21 Kreusse Jani	13
Madis	
kokku taludes:	199
poboleid:	118
nimekirjast	
puudujaid	
arvatavalt:	3
kõik kokku:	320

Taludest on 1826-1857 aastatel Sassukveres olnud Erdisse, Reino, Toma, Messo, Hindo, Werbo, Lauri, Kittaski, Püttseppa, Olpri, Enno, Radasse, Mäe, Leppiko, Tosso, Sea, Kurwikko, Jaani, Kubja, Kreuse, Tiedo, Rettseppa. Kus ükski talu asus on praegu raske öelda, võib-olla need kõik polegi praeguses mõistes Sassukveres, vaid jäävad Äteniidi, Sooküla ja Kodavere piiridesse. Nendes taludes elanud inimesed on olnud mõisa arvepidamises ja kirikuraamatutes kirjas Sassukvere elanikena. Valla ja mõisa kirjades peaksid olema kõik maksukohuslased ja kiriku nimekirjades kõik luteriusulised inimesed. Nendest nimekirjadest võib teha mõned järeldused selle aja elanike kohta.

Sellel territooriumil on 18. sajandil sündinud umbes 500 inimest ja 19. sajandil 900 inimest. Põhja Sõja ajal käis vaenlane 7 korda üle Kodavere kihelkonna ja hävitas palju. 18.sajandi esimesest poolest on sündinud kirjas ainult 85. Kõige esimene nimekirjas olev sünniaeg on 1708, siis sündisid Erdise Jüri ja Liso. Järgmised on 1716 - Möldri Juhan, 1717 - Leppiko Kadri, 1718 - Lauri Tõnts, Lauri Tõnno Marri ja Leppiko Jürri, 1721 - Werbo Ado, 1728 - Tosso Ann, Tosso Juhan, Mäe Tõnno, Olpri Jaan, Erdise Ado, Erdise Leen,

Waina Jaak ja Werbo Mart. Nimekirjades on ka 17. sajandil sündinuid, kelle täpset sünniaega pole teada, küll aga on teada muud nende elu tähtpäevad. Näiteks, Erdis Enno, kelle laste laulutused algavad aastast 1727 ja kes ise suri 24. märtsil 1751, tema arvukat järglaskonda jätkub igasse Eesti nurka.

Nii sünni- kui surmaaeg on teada vähestel 18. sajandi alguse inimestel. 30 juhul saab välja arvutada eluea, nendest 7 on elanud üle 60 aasta, kõige vanemaks on elanud Mäe Peter - 70-aastaseks. Palju on lapsena surnuid. 18. sajandi II poolest on 120-l inimesel teada nii sünni- kui surmaaeg. Nendest 40 on elanud üle 60 aasta ja 4 inimest isegi üle 80. 19. sajandil on üle 60 aasta elanud umbes 120 ja 40 inimest on elanud üle 80 aasta, sealhulgas 4-5 inimest isegi üle 90 aasta.

Sagedamini esinevad perekonnanimed on Erdis/Ertis - 121 korda, Kask - 104 korda, Kreos - 97 korda, Lepp - 66 korda, Leppiko/Lepik - 63 korda, Kittask - 52 korda, Johanson - 37 korda, Tosso ja Puusepp - 34 korda, Kikas - 33 korda, Lepasepp - 32 korda. Nende suguvõsade juured ulatuvad 18. sajandisse ja nimed on juba sel ajal käibel, ainult perekonnanimi Lepasepp ilmub alles 1810-ndast aastast. Enne perekonnanimede kasutusele tulekut kasutati talu nime ja isa või mehe nime. Näiteks on kirjas 18. sajandist sellised nimed nagu Ado Toma Peter, Ado Toma Ello, Enno Jaani Ado, Jaani Ado Ewa, Lauri Tõnso Marri, Reino Mihkli Ann ja teised taolised.

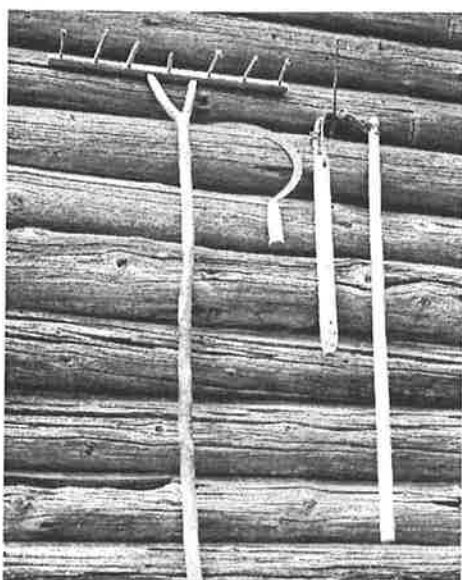
Kui Sassukvere inimeste suguvõsasisid vaadata, siis selgub, et nad on tihedalt läbi põimunud. Enamus inimesi on mitut liini mööda suguluses. Perekonnad olid suured, lapsi oli 6-8 ja haruldased polnud ka 12-lapselised pered. Nii see rahvaarv kasvas 19. sajandil Sassukveres ja kogu Eestis. H. Palli andmetel elas Kodavere kihelkonnas 1782. aastal 3696 inimest ja 1881. aastal 10753 inimest.

Suur pere, palju töötajaid, rohkem vilja. Rukis on ammust-ajast eestlase toitja olnud. Rukkihakid on sajandeid külapilti kuulunud (Pilt 2.1.). Piltidel 2.2. ja 2.3. võib näha tööriistu, mida Sassukvere inimesed 100 aastat tagasi kasutasid.

Peale põllumajanduse on Sassukveres ka muude aladega tegeldud. Kõik eluks vajalik oli hea kohapeal valmis teha. Juba 1627.a. nimekirjas on puusepa elukutse esindaja, rauasepad on olnud siin mitu sajandit, külas on olnud mitu sepikoda. 18.-19.sajandil töötas hilisema Soome 29 talu kohal tellisekoda: maa sees olid suured ahjud, kus põletati telliseid. Ümberringi on väga savine maa, sealt saadi toorainet. Veel 20.sajandi keskel oli läheduses tiik. Mida kutsuti Saviauguks, sealt oli võetud savi telliste jaoks. Räägiti, et siin põletatud telliseid kasutati Kodavere kiriku ehitamiseks. Uus kirik valmis 1777.a.

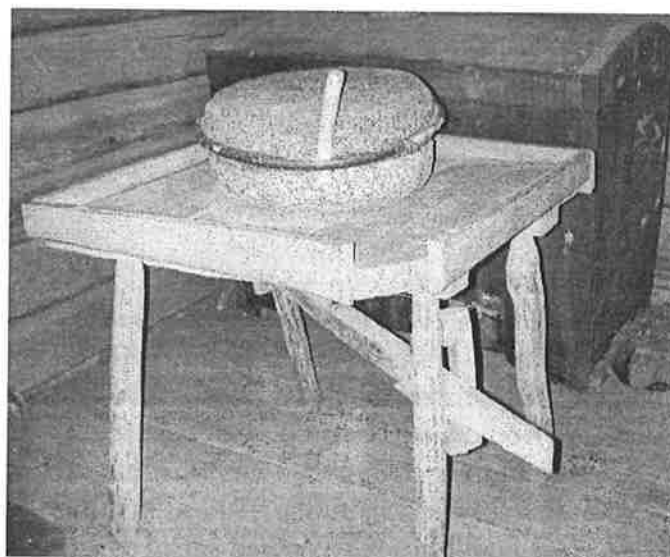
Pilt 2.1. Rukkihakid. XX sajandi lõpul näeb sellist pilti harva, kuid varasematel sajanditel, olid rukkihakidega põllud tavalised sügisekuulutajad. Foto K.Kilk, 1993

Fotod A.Kilk, 2000

Pilt 2.2. Viljakoristuse vahendid. Sirbiga lõigati vili põllult, vihud kuivatati rehetares, laotati rehealuse põrandale ja peksti koodiga terad välja. Pikapiilise ja hõreda rehaga segati ja koguti õled kokku, terad saadi aganatest lahku tuuletamisega.

Pilt 2.3 Käsikiviga jahvatati nii leiva- kui pudrujahu. See käsikivi on jahu teinud veel XX sajandi 50-ndatel aastatel.

3. Sassukvere külakool 1809-1923

Ann Kilk

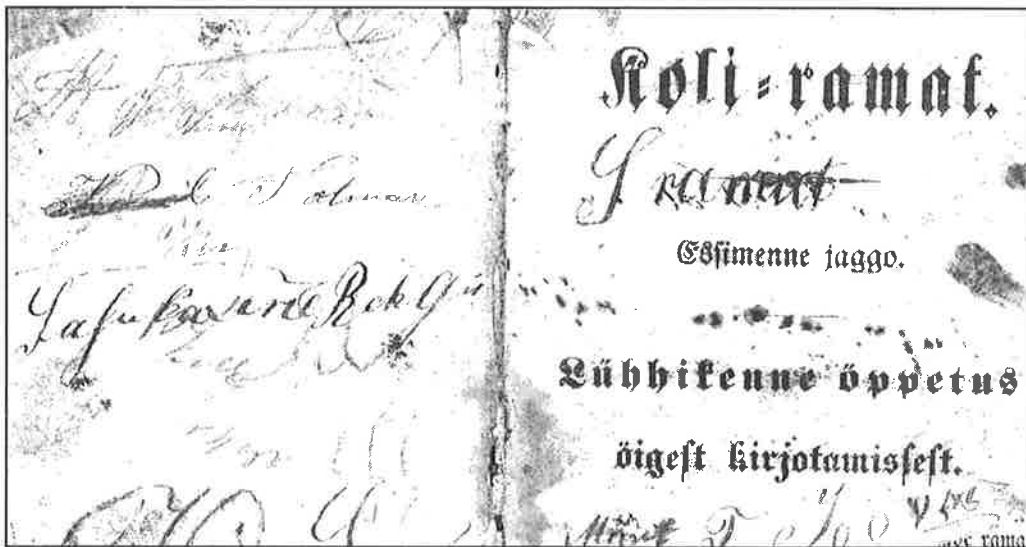
19.sajandi algul loodi Eesti- ja Liivimaa külates palju uusi koole ja kutsuti lapsi kooli, kes oma lapsi koolist kõrvale hoidis pidi trahvi maksma. E. Laulu andmetel oli 1813/14. õppeaastal Kodavere kihelkonnas 19 kooli, 1108 last nõuti kooli ja 724 last käis tegelikult koolis. Võru- ja Tartumaa kihelkondadest oli Kodavere kihelkonnas kõige suuremad trahvid puudujatele – 2 rubla lapse kohta. Rõuges oli trahv ainult 16 kopikat lapse kohta. 1803.aastast töötas Kodaveres kirikuõpetaja Jakob Wilhelm Ewerth, kes oli aktiivne lapsi kooli nõudma. Algul õpetati külakoolis lugemist, katekismust, piiblit, laulmist. Arvutamist ja kirjutamist õpetati vähestes koolides ja mõnele lapsele: 1845/46 õppeaastal õpetati arvutamist ainult 16% Tartu- ja Võrumaa koolides. 1851.aastast nõutakse, et kõigis koolides peab õpetatama kirjutamist ja arvutamist. 1852.a. ilmus Laakmanni kirjastusel sarjast Koli-Ramat I ja II osa, kirjutamise ja rehkendamise õpetus. Rehkenduse raamatus oli ka õpetus maamõõtmisest (Pilt 3.1.). Õpikud olid kallid ja nad ei jõudnud sugugi veel kõigisse koolidesse. Sassukvere koolis olid need olemas. Pildil 3.1 on õpiku esilehed, sealt võib lugeda nimesid "Sassukvere" ja "Tollman", viimane on õpetaja nimi. Sassukvere koolis töötanud **Märt Tollmanni** nimetatakse legendaarseks õpetajaks. Ta sündis 1812.aastal ja töötas õpetajana 1832-1882, jõudis pidada oma 50-aasta ameti juubeli, mille puhul sai kreisi-maakoolivalitsuse poolt aukirja. Tema kohta on räägitud, et oli tark ja nõudlik, õpetas poistele kirjutamist juba enne 1850-ndat aastat. Esimene õpetaja Sassukvere koolis oli Tossu Mihkel. Laine Raja kogutud andmetel on Sassukveres õpetanud veel J.Suits (1879-1892), Gottlieb Josua (1892-1895), Joosep Holst (1895-1899), Villem Weskimets (1899-1901), Jakob Willemson (1901-1903), Villem Reinman (1903-1916), Veera Pommer (1916-1917), August Lass (1917-1919), Paul Ottson (1919-1921), Oskar Kask (1921-1922), prl. Kabrits (1922-1923). E. Kekkoneni andmetel on Sassukveres töötanud peale Villem Weskimetsa (s.1880) veel üks Weskimets - W.Weskimets aastatel 1890-1895. Joh.Vainoja andmetel õpetas Sassukvere koolis 1870-ndatel aastatel Villem Willemson. Mõned aastad siin kattuvad, võib-olla on olnud töös korraga ka 2 õpetajat.

Kool pidi esitama kevadel kohalikule kirikuõpetajale aruandeid usuõpetuse tulemustest (Pilt 3.2.). Arvestust peeti päriskoolilaste, kordajate ja kodulaste osas. Kordajad olid kooli lõpetanud, kes kutsuti mõneks päevaks kooli oma oskusi näitama, ja kes ei osanud hästi, need pidid veel õppima. Sellel aruandel on Villem Reinmani allkiri, kes töötas Sassukvere koolis 1903-ndast aastast. Ka tema on õpilastele meelde jäänud õpetaja, kes oskas lapsi mõtlema panna (vt. Mälestuste peatükk).

Koolitunnistuse vorm iseloomustab riiki ja tema poliitikat: pildidel 3.3 ja 3.4 on tsariaegsed venekeelsed ja Eesti Wabariigi ajal välja antud eestikeelsed külakooli tunnistused.

Koolimaja asus keset küla Kooli talus. Pildil 3.5. on kooli ümbruse plaan 1921-st aastast. Pildil 3.6 on Sassukvere koolilapsed oma õpetaja Paul Ottsoniga 1920/21.õppeaastal.

Mõned faktid Sassukvere kooli kohta Helgi Suluste kogust: 1809.a. rajati Sassukveres külakool; 1815.a. iseloomustati Sassukvere kooli - koolimaja hea, mugav, klaasakendega, korstnaga. Koolmeisteriks on Tossu Mihkel. 1896.a. vallavanem ja nõunikud hindasid kooli hooneid: koolimaja 500 rubla, rehi 300 rubla, laut 30 rubla, ait 40 rubla, tall 30 rubla. 1902.a. oli koolmeistri palk 150 rubla. 1912.a. otsustati ehitada uus telliskivist koolimaja. 1923.a. suvest seisis koolimaja tühi, noored käisid seal tantsimas.

Der Druck dieser Schrift wird unter der Bedingung gestattet, daß nach Vollendung desselben die erforderliche Anzahl von Exemplaren der abgetheilten Censur in Dorpat vorgestellt werde.
(St. 48.) Dorpat, den 10. Juni 1852.
Für den abgetheilten Censur:
Acteur Carl Michow.

Pilt 3.1. Nendest raamatutest õpiti ja õpetati Sassukvere koolis.

Sassuvere kooli

aruanne

aastal 1909/1910.

Päris-kooliaeg: 19. oktoobril hakkanud, 8. aprillil lõppenud;
113 päeva peeti päris-kooli.

Kordajate kooliaeg: sügisel _____ hakkanud, _____ lõppenud;
kevadest _____ hakkanud, _____ lõppenud;
24 päeva peeti kordajate kooli.

Päris-koolilaste arv	16	poissi,	16	tüdrukut; ühtekokku	32.
Kordajate	2	"	10	"	12.
Kodulaste	15	"	17	"	32.
Summa	33	poissi,	43	tüdrukut; ühtekokku	76.

Usundpetuse tundide arv: 2 katetismust, 3 piiblituguga, 1 piiblitugemist, 1 kirikulaulmist.
21 7/8 usundpetuse tundi on iga laps, läbistiku arvatud, ära viitnud.

Koolimeistri nimi: Wilhelm Keränen

Kus kohas koolitatud: Lohusoo pädagoogina klassis.

1903 aastast koolimeistri ametis, 1909 aastast nimetatud koolis.

Koolivanema nimi: H. Tuusela

Päris-koolilapsed.

Lapse nimi.	Lapse isa nimi.	Mittal sündinud.	Lapse mõistmine				Mitu päeva	
			talit.	piiblit.	lugem.	kir. laul	läinud	viitnud
Ernolt Blum	Kustav.	95 XII 10.	3	3	3	2	90	23.
Paul Johannson	Karl.	96 II 17.	3	3	3	3.	92	21.
Rudolfr Kool	Alexander	94 VII 21.	3	3	3	3.	94	19.
Alexander Sepasopp	Wilhelm.	96 I 16.	3	3	3	3.	97	16.
Heide Kross	Johann	96 VII 7.	3	3	3	3	101	12.
Adelst Sepasopp.	Jakob	96 III 9.	3	3	3	3	100	13.
Pauline Lippik	Jossep.	96 VII 31.	2	2	2	2	53	60.
Alexander Samu.	Karl.	97 I 20.	3	3	3	3.	99	19.
Jakob Kõrpe	Wilhelm	97 II 11.	3	3	3	3	92	21.
Paul Kross	Jossep	97 I 9.	2	1	2	2.	85	28.
Oskar Kask	Jakob	94 VII 17.	3	3	3	3	97	16.
Richardt Rastsepp	Jaquet.	94 III 18.	3	3	3	3	77	36.

Kordajad lapsed.

Lapse nimi.	Lapse isa nimi.	Mittal sündinud.	Lapse mõistmine				Mitu päeva	
			talit.	piiblit.	lugem.	kir. laul	läinud	viitnud
Paul Lippik	Karl.	94 I 12.	3	3	3	2.	9	15.
Adelle Kask	W. Helm.	94 I 26.	3	3	3	2.	24	-
Heide Lippik	Karl.	94 VII 4.	3	2	3	2.	24	-
Müli Kross	Jossep.	94 I 25.	3	3	3	3.	16	6.
Heide Nõmm	Jakob	94 VII 25.	2	3	3	3	17	7.
Pauline Kõrpe	Jaquet	94 III 8.	2	2	3	3	17	7.

Kodulapsed.

Lapse nimi.	Lapse isa nimi.	Mittal sündinud.	M o t t e a r a j e											
			October		November		December		Januar		Februar		Mittal	
		müht. kus		müht. kus		müht. kus		müht. kus		müht. kus				
Ernolt Kask	Wilhelm.	92 II 7.					21	"	16	"	13	"		
Henrich Kert	Wilhelm.	92 I 13.												
Paul Nõmm	Jossep	92 II 19.					22	"						
Alexander Kert	Johanna	92 VII 10.							23	"				
Ernolt Kask	Kustav.	92 III 7.												

Pilt 3.2. Kool pidi esitama kohalikule kirikuõpetajale aruandeid usuõpetuse kohta. Arvestust peeti kolmes rühmas: päris koolilapsed; kordajad lapsed, kes olid juba kooli lõpetanud ja käisid mõned korrad aastas kooli juures oma oskusi näitamas, ja kodulapsed, need olid nooremad, polnud veel kooli tulnud.

Свидѣтельство

№ _____

Римская Сасукверская вол. училища
 ученица Фрида И отделения Мария-Насе
 за учебную зиму 1903/04 года.

Значение отметок. Numberite tähendus.	Самое лучшее mõte parimad.	Примечание. Tähepärad.	Предметы обучения. Õppeained.	Отметка. Numberid.
5 — отлично, väga hästi.			1. Катехизисъ. Katekismus	4
4 — хорошо, hästi.			2. Священная история. Pühhi lugu	5
3 — удовлетворительно, rahuldav.	17. juuli.	Переводчик	3. Церковная история. Kiriku lugu	5
2 — посредственно, rahuldav.	20. juuli.	Секретарь	4. Русский языкъ. Vene keel	4
1 — худо, halb.	18. juuli.	отдѣлчикъ	5. Эстоний языкъ. Eesti keel	4
Не были въ училищѣ Koolist ära olnud	15. augusti.	Примечание märkused	6. Арифметика. Arvpehmine	4
Сколько въ училищѣ Koolis olnud	19. September		7. Геометрія. Geomeetria	4
Сколько въ школь. Koolis olnud	— October.		8. Русская история. Venemaalugu	4
			9. Географія. Geograafia	4
			10. Рассказы. Loostamised	4
			11. Чиселосание. Lukut	4
			12. Пѣніе. Laulmine	4
			13. Гимнастика. Tõrnlmine	4
			14. Рунедзіе. Käsitöö	4
			15. Школьная исторія	4
			16. Прочее	4

See tunnistus on keeli tulles waneimate ehk lewawaneimate allkirjaga kooliõpetajale ette näidata.

I Учитель: В. Раймисте
 II Учитель: _____

СВИДѢТЕЛЬСТВО

№ 12

Римская Сасукверская вол. училища
 ученику И отделения Александр Ратин
 за учебную зиму 1911/12 года.

Значение отметок. Numberite tähendus.	Понедѣльное. Elukohane.	Примечание. Märkused.	Предметы обучения. Õppeained.	Отметка. Numberid.
5 — отлично, väga hästi.			1. Катехизисъ. Katekismus	5
4 — хорошо, hästi.	5		2. Священная история. Pühhi lugu	5
3 — удовлетворительно, rahuldav.			3. Церковная история. Kiriku lugu	4
2 — посредственно, rahuldav.			4. Русский языкъ. Vene keel	4
1 — худо, halb.			5. Эстоний языкъ. Eesti keel	5
Не были въ училищѣ Koolist ära olnud	13. di. 20. päewa	Примечание. Märkused.	6. Арифметика. Arvpehmine	4
Сколько въ училищѣ Koolis olnud	25. 11	Переводчик	7. Геометрія. Geomeetria	4
Сколько въ школь. Koolis olnud	1. 11	во вторае отдѣлчикъ	8. История. Ajalugu	4
	20. 12		9. Географія. Geograafia	4
			10. Рассказы. Loostamised	4
			11. Чиселосание. Lukut	5
			12. Пѣніе. Laulmine	4
			13. Гимнастика. Tõrnlmine	4
			14. Рунедзіе. Käsitöö	4

See tunnistus on keeli tulles waneimate ehk lewawaneimate allkirjaga kooliõpetajale ette näidata.

Учитель: В. Раймисте
 секретарь: И. И.

Pilt 3.3. Tsariaegsed Sassukvere külakooli tunnistused. 1911.a. tunnistusel on parimaks hindeks trükitud 1, aga õpetaja on kasutanud vastupidist süsteemi.

Edasijõudmist, ülespidamist ja korda
 hinnatakse järgmiselt:
 - hää, rahuldav, nõrk.

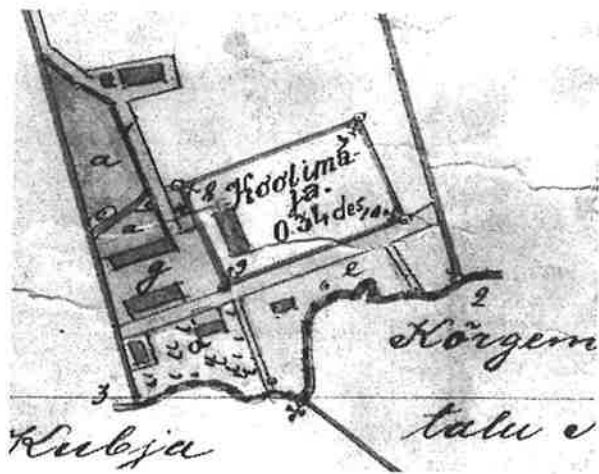
TUNNISTUS

Kanna valla
Sassukvere kl. algkooli
 3 kl. I jao õpilase
Hugo Kildemäe
 edasijõudmise ja ülespidamise kohta
 192 *01* õppeaastal

Õpeained	I poolaasta	II poolaasta	Kokkuvõte
Kõrvalugu	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Eesti keel	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Laulmine	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Võimlemine	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Käsitöö	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Joonistamine	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Joonestamine			
Ilukiri	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Rehkendus	<i>hää</i>	<i>hää</i>	
Algebra			
Geomeetria			
Looduseelugu			
Füüsika			
Maadeteadus			
Ajalugu			
Kodanikuteadus			
Vene keel			
Saksa keel			
Inglisekeel			

	I poolaasta	II poolaasta	Kokkuvõte
Ülespidamine	<i>hää</i>	<i>hää</i>	<i>hää</i>
Kord	<i>hää</i>		
Puudunud	4 päeva	5 päeva	9 päeva
Hiljaks jäänud	korda	korda	korda
Märksed	<i>Saab idari õjanne</i>		
Õpetajate nõukogu otsus			
Koolijuhataja	<i>P. Otsin</i>		
Vanemate allkiri	I poolaasta <i>H. Kildemäe</i>	II poolaasta	

Pilt 3.4. Sassukvere kooli tunnistus Eesti Wabariigi ajal.

Pilt 3.5. Kooli talu plaan 1921.aastast. Koolimaja ja selle juurde kuulunud maa on eraldi märgitud.

Pilt 3.6. Sassukvere külakooli lapsed ja õpetaja Paul Ottson koolimaja ees 1920/21.õppeaastal

Sassukvere külakooli lõpetanutest on oma edasise tööga jõudnud Eesti Entsüklopeediasse valitute hulka **Aleksander Ratt**. Aleksander Ratt sündis 23. augustil 1902. aastal Ranna vallas Lümatis ja suri 1998.a. Tallinnas. Pikk ja töökas elu on ENE 8. köites kokku võetud järgmiselt: Lõpetas 1931 Tartu Ülikooli, 1932 *mag. agr.*, 1946 põllumajanduskandidaat. Töötanud TÜ taimebioloogia-katsejaamas, põllumajandus-ministeeriumis taimekaitse ja seemnekontrolli alal, maaparanduse projekteerimise instituudis, ENSV TA Majanduse Instituudis. Ta on tegelnud taime- ja seemnekasvatuse, maaviljeluse ja maaparanduse ökonoomika, põllumajanduslike ettevõtete sobiva suuruse jm. uurimisega. Teaduslikke töid: *Lina tootmise majanduslik efektiivsus Eesti NSV-s (1959)*, *Parandatud maade kasutamine Eesti NSV-s (1972)*, *Maaparanduse majanduslik efektiivsus Eesti NSV-s (1974)*, *Maailma rahvastik, tema toidus praegu ja edaspidi (1976)*, *Mõnda maaviljeluse arengust Eestis läbi aegade (1985)*, *Põllumajandusökonoomika arenguloost Eestis kuni 1940.aastani (1990)*.

4. Sassukvere küla 20. sajandil

Sassukvere küla majapidamised ja nendega seotud perekonnanimed 20.sajandil

Tabel 4.1

Ametlik nimi	Kõnekeeles	Perekonnanimed ja maja olukord 1999.a.
<i>Vanad talud saj.algul:</i>		
Kittaski 43 31ha*	Topi õmad	Kask, Mardisoo, Ernits
Oina 42 35ha	Reimani õmad	Reinman, Raias, Määrsepp, Veskiväli, Rannajõe, Orav, Neglasson, Aromatova
Tosso 44 29ha	Reimani õmad	Reinman, Reimets, Kaldaru
Joose 31 30ha	Piiri õmad	Nõmm, Kivioja, Piiri
KooliXXX 22ha	Tõrva õmad	Ertis, Tõrva, Madissoo <i>hävinud</i>
Andrea 30 42ha	Andria õmad	Andreas, Tartu, Kool Lepasepp, Vunk
Soome 29 28ha	Villemsoni õmad	Villemson, Vainoja, Vallisoo, Kilk
Peetso 48 34ha	Ähna õmad	Kreos, Kaldoja, Lepasepp, Juursalu Reinmann, Rannajõe, Rätsep, Loorits
Olpri 49 24ha	Ärdisse õmad	Ertis, Eelmaa, Uustal, Peensaar
Radase 50 31ha	Ähna õmad	Kreos, Kiviaru, Kärmas, Raja
Mäe 51 31ha	Piiri õmad	Kingsepp, Kiviaid,
Kõrgemiku 52 35ha	Puuspa õmad	Puusepp, Eensoo, Lamp
Kubja 53 25ha	Abe õmad	Lepik, Järva, Karv
Vahi 54 23ha	Mihkli õmad	Kask
<i>Käsitöölise jt. majad:</i>		
Sepa maja	Sepa õmad	Jakobson, Jõgiste, Kams
Võsu Jakupi maja	Võsu õmad	Jõgi, Bitskov <i>hävinud</i>
Vene Jaani maja	Vene Juani õmad	Vene <i>hävinud</i>
Koolimaja		Reinhold, Reinoja <i>hävinud</i>
Nebli maja + Karva maja	Nebli, Orava õmad, Karva õmad	Sommer, Orav, Karv
<i>Sassukvere satelliit-küla Vommilinn Külaõtsan</i>		
Tedre maja	Tedre õmad, Soome õmad	Teder, Soom
Sepa Miina maja		Kittask <i>hävinud</i>
Junu maja	Junu õmad	Kask <i>hävinud</i>
Kirbu maja	Kirbu õmad	Kirp, Uhek <i>hävinud</i>
<i>Nõukogude ajal rajatud kodud ja tootmishooned:</i>		
Suubani maja	Suubani õmad	Suuban
Eismeli maja	Eismeli õmad	Eismel
Karjalaut	Puuspa uus laut	<i>praegu saekaater</i>
Kanala	Kanalaut	<i>hävinud</i>
Suurfarm	Suur laut	<i>praegu puidufirma</i>

*Suurused on võetud raamatust Eesti talundid, 1939, Tartu.

Koostanud Liia Ling ja Ann Kilk

Kommentaar majapidamiste tabelile

Ann Kilk

Vanad talud 20.saj I poolel. Selles rühmas on 19. sajandi 70-80-ndatel aastatel Ranna mõisnikult Mannteuffelilt ostetud talud. Näiteks, Soome 29 talu osteti 1870. a. hinnaga 1650 rubla. Selle ostis sepa ametit pidanud Joosep Villemson oma kahele pojale Juhani ja Villemile. Raha maksti osade kaupa, 2 korda aastas, sügisel ja kevadel viidi mõisa 26-28 rubla, ja nii 30 aastat. Pildil 4.1 on väljavõte maksuraamatust, kuhu kanti sisse makstud summa, maksmise aeg ja raha vastuvõtja allkiri. Oli üsna tavaline, et talu osteti mitmele lapsele või siis jagati see pärast ostmist mitme lapse peale. Ühes talus elas koos mitu perekonda. Selliseid mitme omanikuga talusid vist mujal ei olnud. Kui 1939.aastal tehti talundiraamatut, siis loendaja oli keeldunud märkimast talule mitut omanikku, põhjendusega, et nii väikesel talul ei saa olla mitut peremeest. Selline oli siis statistika sel ajal. Tegelikus elus oli siinkandis sageli üks rehielamu koduks 3-4-le perele, kes pidid ära mahtuma ühte elutappa ja rehetarre. Sajandi algul oligi veel valdavaks elamuks **rehielamu**, mis koosnes ühest toast, tarest ja suurest rehealusest (rihaalusest), katused tehti rukki õlgedest. Õlgkatusega hooneid oli näha veel 20. sajandi keskel (Pilt 4.2). Viimased rehielamud on ehitatud 20. sajandi esimesel kümnendil. 20-30-ndatel aastatel, kui rehetare enam kasutusel ei olnud, ehitati enam vanu rehielamuid ümber nii, et saadi juurde tubasid ja ette ehitati veranda. Mitmed majad jagati pikuti pooleks: ühel pool elas üks pere ja teisel pool teine (tõesse õmad). Maa kasutamine toimus ikka ühiselt, aga sageli olid loomad ja õuna-marjaaed igal perel juba omaette. Praeguseks on oma esialgse suuruse säilitanud 6 rehielamut (pildid 4.2 ja 4.3). Teised majad on kas hävinud või on neist järele jäänud ainult elumaja-osa. Maailmas ei ole vist teist sellist küla, kus sajandi alguse rehielamutest on pooled praeguseks alles ja kasutusel! Peale esimest ilmasõda hakati tegema maju juba ilma rehealusega, nii on ühel perel talus rehielamu ja teisele perele ehitati uut tüüpi maja. Talude asukohad ja nendele kuulunud maad võib leida kaardilt pildil 4.4.

Tootmishoonetest on Peipsi-äärsele kivisele maale iseloomulikud **maakividest laudad**, sageli oli ka rehielamu rehealuse-osa tehtud maakividest. Kui 19. saj. hooned olid ümaratest töötlemata kividest laotud, siis 20. sajandil ehitati juba lõhutud kividest müüre. Mitmed maakivist ehitised on praeguseni hästi säilinud (Pilt 4.5).

Sassukvere küla Peipsi-poolses otsas oli kaks tuulikut (Pilt 4.6), Veskivälja tuulik jahvatas jahu veel sajandi teisel poolelgi. Veskivälja mootorveski alustas tööd 1930-ndate algul ja veskilisi käis siin palju, veski ümbrus oli ummistunud kotikoormatega hobustest.

Kooli talus töötas sajandi algul (1904-1914) pood. Poode olevat olnud siin teisigi.

Kuna talus elas mitu peret ja nimede eestistamise ajal 1935/36. aastal võtsid mõnikord isegi vennad erinevad uued perekonnanimed on ühe taluga seotud mitu perekonnanime. Näiteks, ühe talu Reinmanitest said Veskiväli, Raias, Rannajõe ja Rannamäe; teise talu Reinmanitest Reimets ja Kaldaru. Kreostest sai Kiviaru, Kärmas ja Kaldoja. Ertistest - Eelmaa, Kiviaid ja Eraste, Villemsonidest - Vallisoo ja Vainoja, Jakobson muutus Jõgisteks. Perekonnanimede arvu suurendab ka abiellumisega seotud nimemuutused ja maja ostu-müügiga seotud omaniku vahetused.

Peale talude oli külas ka ilma maata majapidamisi. Neis, enamasti väikestes majades, elasid käsitöölised või taludes hooaja-töödel käivad inimesed. Sepa majas elas sepp, Nebli majas kingsepp, koolimajas õmbleja, Vene Juani majas mesinik. Räägitakse, et neil käsitööga tegelevatel inimestel oli raha sageli rohkem kui talupojal.

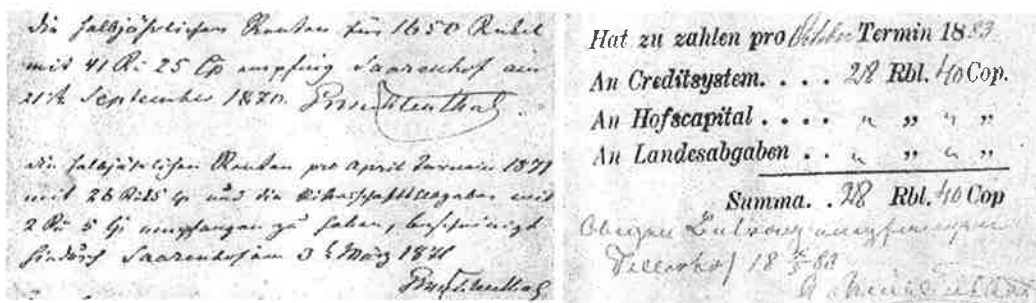
Vommilinn oli Sassukvere küla maadel asuv väikeste majade kogum, kus elasid ka käsitööst ja juhutöödest elatuvad inimesed. Viimaseid nimetati sajandi algul popsideks. Paberite järgi on see majade rühm koos Soome 29 talu majadega kuulunud vahepeal Äteniidi küla koosseisu, vähemalt oli see nii 50-ndatel aastatel Ranna külanõukogu ajal. Ajalooliselt

võiks see siiski Sassukvere juurde kuuluda. Sassukvere külal on kaks otsa - Rannaõts Peipsi pool ja Külaõts Kadrina pool. Rannaotsas oli kõrts. Külaotsas käis küla kari söömas ilmselt juba talude-eelsel ajal, sinna viis Karjatee. Sassukvere küla kobaras olevatel majadel oli maja lähedal vähe maad, kui talusid osteti, siis anti Sassukvere meestele Külaotsa väljadest ribasid juurde. Nii oli paljudel Sassukvere küla taludel oma põld Külaotsas. Külaotsas olnud sajandi algul ka Vommi-nimelisele mehele kuulunud maja, sellest siis ka küla nimi.

Nõukogude aegsed ehitused. Tabelis toodud kaks uut elumaja on ehitatud täiesti uuele kohale, endise Soome 29 talu maadele. Selle maatüki (jõe ja tee vahel) olevat kunagi ammustel aegadel Ranna mõisnik saanud Pala mõisnikult ühe hea jahikoera eest (võib-olla on see legend!). Ka vanad majapidamised on sajandi teisel poolel hooneid juurde ehitanud: nii on Joose talu maadele tekkinud uus elumaja, kus saatuse tahtel elavad jälle Piiri-õmad, nagu sajandi algusel. Vana Nebli maja, kus sajandi esimesel veerandil elanud mitu korda vahetusid ja mille ostis ära seal elanud kingsepp, on sajandi viimasel veerandil kõrvale saanud uue maja, Karva maja. Andria talu suure rehielamu põlengu järel 1993.a. ehitati ka sinna uus maja, see on praegu küla kõige uuem maja.

Tootmishoonetest ehitati kolhoosi-ajal üks kanala, mis on praeguseks hävinud ja kaks lehmalauda, üks Puusepale ja teine Vommilinna. Peale kolhooside laiali minekut osteti hooned ettevõtlike inimeste poolt ära ja on nüüd kasutusel kui metsa ümbertöötlevad ettevõtted. Ühest võib saada laudu ja teisest koguni palk-maju. Viimased lähevad küll enamasti rahvusvahelisele turule, kohalike jaoks on nad liiga kallid. Kuid kohalikud inimesed saavad seal tööd.

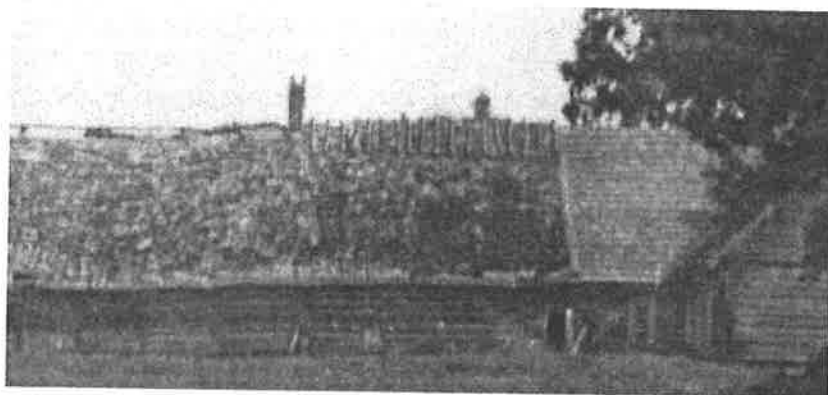
Kokkuvõtteks võib öelda, et enamus sajandi alguse majapidamisi on sajandi lõpuks alles ja kasutuses. See kasutamine kehtib rohkem suve kohta, kus kõigis majades ikka keegi liigub. Talveks jäävad mitmed majad talveunne.

Pilt 4.1. Väljavõtted maksuraamatust. Selle raamatuga käidi mõisas ostetud talu eest maksmas. Mannteufelile kuulus nii Ranna kui ka Saare mõis, esimesed sissemaksed on vastu võetud Saarel (saksa keeles Saarenhof), hiljem võeti raha vastu Rannas (saksa keeles Tellerhof).

Kase e. Mihkli omade maja,
ehitatud 1907.a.
(Fotod A.Kask 1955)

Piiri omade maja, Mäe
talu, ehitatud 19.saj.
lõpus.
(Foto U.Kiviaid 1970)

Villemsoni,
Vallisoo maja,
ehitatud 1880.a.,
ümberehitatud
1938.a.
(Foto A.Vallisoo
1961)

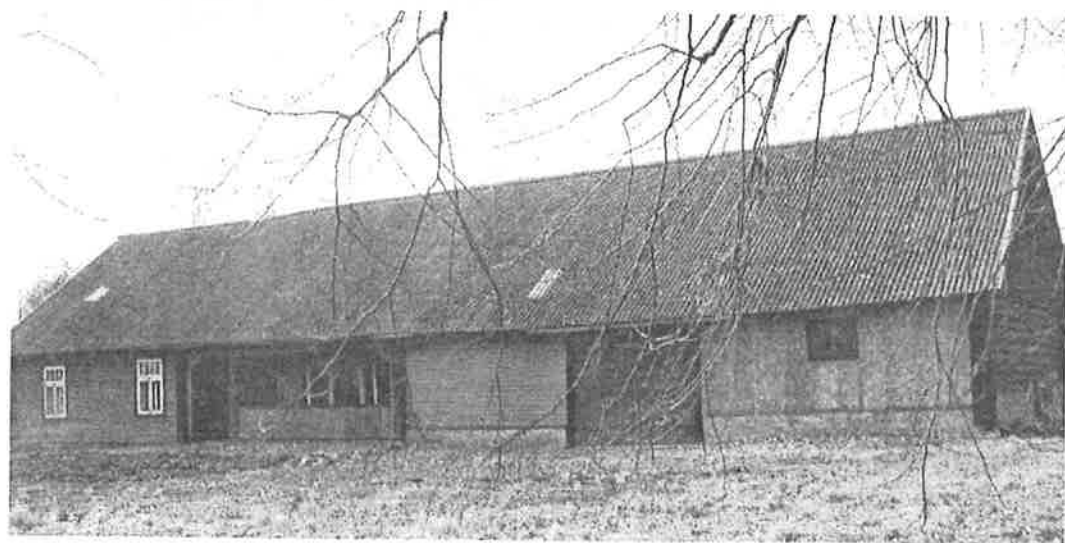
Pilt 4.2. Õlgatusega rehielamud XX sajandi keskel.

Ähna, Rätsepa, Looritsa
maja

Reinmani, Rannajõe, Raiase, Mürsepa maja, ehitatud 1880.a.

Reinmani,
Reimetsa
maja,
ehitatud
1880.a.

Pilt 4.3. Rehielamud on XX sajandi lõpuski Sassukvere küla uhkuseks.
(Fotod A.Kilk)

Reinmani laut,
Tosso talu

Andria talu laut, praegune Kooli Riivo laut,
XX sajandi algusest

Kooli talu ait

Villemsoni laut,
ehitatud 1933.a.

Reinmani e. Veskivälja tuulik,
1920-ndatel aastatel.
Külamehed poseerivad veski
juures. Mitu korda on tuulik
inimesest kõrgem?

Veskivälja tuulik aastal 2000.
(Foto A.Killk)

Erdise tuulik on juba aastaid ilma
tiibadeta seisnud.
(Foto H.Suluste, 1998.a.)

Pilt 4.6. Sassukvere küla tuulikud.

20. sajandi Sassukvere lapsed: kes kuhu läks, mida tegi

Tabel 4.2.

Sünniaeg, nimi	haridus	amet	põhiline elukoht
<i>Topi õmad</i>			
*1900 Ida Kask-Mardisoo †1987	alg	põllutööd	Sassukvere
*1903 Karl Kask †1962		töö meiereis	Pala jm.
*1915 Alma-Marie Kask-Kajak †1996	alg	põllutööd	Torma (Jõgevamaa)
*1916 Aino-Rosiine Kask-Ernits	kõrg	õpetaja, koolidirektor	Tartu jm.
*1939 Tiiu Ernits	kõrg	lasteaednik	Tartu
*1909 Miili-Rosalie Kask-Lindpere †1965	alg	põllutööd	Lümati
*1930 Hugo Kask	alg	elektrik	Jõgeva
*1938 Heido Kask	kesk	autojuht	Tartu
*1942 Miia Kask	kesk	müüja	Tartu
<i>Veski õmad</i>			
*1906 Hugo Reinman-Veskiväli †1967	alg	motorist, veskimees	Sassukvere
*1910 Aliide Reinman-Veskiväli-Tartu	alg	põllu- ja laudatööd	Sassukvere
*1915 Armilde Reinman-Veskiväli-Hagel †1979	alg	põllutöö	Nõo (Tartumaa)
*1933 Enn Veskiväli †1983	kõrg	insener	Tartu
*1936 Viljar Veskiväli	kõrg	insener, direktor, minister	Tallinn
*1941 Jaak Veskiväli	kõrg	tuletõrje spetsialist	Moskva
<i>Tõrva õmad jt. selle talu lapsed</i>			
*1908 Alma Ertis-Salu †1983	alg	põllutöö	Kantküla
*1910 Aliise Ertis-Tõrva †1995	alg	põllutöö	Sassukvere
*1914 Armilde-Ertis-Talve †1997	alg	sanitar	Tartu
*1936 Urve Tõrva-Moori	kõrg	arst	Põltsamaa
*1940 Malle Tõrva-Piiri	kõrg	arst	Tallinn, meri
*1946 Liia Tõrva-Mägi-Ling	kõrg	õpetaja	Omedu
*1961 Merike Piiri-Soomets	kesk	kuduja	Pärnu
*1967 Riina Madissoo-Savik		müüja	

*1970 Kärt Madissoo-Kleiman			
*1972 Andres Madissoo		eraettevõtja	
*1974 Indrek Madissoo		eraettevõtja	
<i>Koolimajas</i>			
*1923 Eevald Reinhold-Reinoja			Tartu
*1924 Ilmar Reinhold-Reinoja			Tartu
<i>Piiri õmad</i>			
*1913 Leida Kingsepp-Kiviaid †1962	alg	lauda- ja põllutööd	Sassukvere
*1934 Uno Kiviaid	kesk-eri	töökoja juhataja	Tartu
*1938 Vilve Kiviaid-Jüris †1968	kesk-eri	med-õde	Tartumaa
<i>Ärdisse õmad</i>			
*1900 August Ertis-Eraste †1971	alg	põllumees	Sooküla
*1903 Karl Ertis-Kiviaid †1964	alg	masinist	Sassukvere
*1908 Aliide Ertis-Veskiväli †1996	alg	lauda- ja põllutööd	Sassukvere
*1910 Alma Ertis-Kõlu †1994	kesk	kodu- ja põllutööd	Ranna
*1913 Ida Ertis-Valgma †1990	alg	lauda- ja põllutööd	Äteniidi/Apumaa
*1929 Helga Eelmaa-Metsa	alg	sidejaoskonna juhataja	Äteniidi
*1931 Eda Eelmaa-Peensaar	alg	tehases mähkija	Jõhvi, Tallinn
*1936 Rein Eelmaa †1944			Sassukvere
*1936 Maie Eelmaa-Uustal	kesk-eri	med.-õde	Jõhvi
<i>Reimani õmad jt. selle talu lapsed</i>			
*1905 Helene Reinman-Veskiväli †1990?	alg	kodu- ja põllutööd	Jõgeva
*1908 Osvald Reinman-Raias †1981	alg	põllutööd, ehitaja	Jõgeva, Sassukvere

*1922 Lembit Reinman-Veskiväli †1976	alg		Jõgevamaa
*1936 Ahti Raias	kõrg	koorijuht	Tallinn
*1939 Eevi Raias-Vooder	kesk-eri	kokk, töö nahatööstuses	Jõgeva, Kasepää
*1942 Hille-Raias-Müürsepp	alg	kodu- ja põllutööd	Sassukvere, Jõgeva
*1947 Ethel Raias	kõrg	lasteaednik, näitejuht	Tallinn
*1998 Kevin Müürsepp			Sassukvere
*1908 Leida Reinman †			suri lapsena
*1910 Linda Reinman †			suri lapsena
*1911 Armilde Reinman-Metsa †	alg	kodu- ja põllutööd	Äteniidi
*1913? Endel Reinman †		rätsep	Tartu
*1918 Herbert Reinman-Rannajõe †1988	alg	põllutööd	kadus sõja ajal, hiljem elas Saksamaal
*1921 Vaike Reinman-Rannajõe-Pärn †1953	alg	kodu- ja põllutööd	Pala, Põltsamaa
*1939 Kalju Rannajõe		kaevur	Kohtla-Nõmme
*1941 Eha Rannajõe-Jalakas	kesk-eri	med.-õde	Kohtla-Nõmme
*1931 Margarita Orav	kesk		
*1951 Kalev Neglasson			
*1952 Meinhard Neglasson			
*1953 Arno Neglasson			
*1955 Eha Neglasson			
*1956 Tiiu Aromatova-Kuristik-Rohtmets	kõrg	kokk, söökla juhataja	Jõgeva
*1958 Pille Aromatova-Kook	kesk-eri	müüja	Tallinn
*1959 Avo Aromatov	alg	autojuht	Ranna
<i>Reimani õmad</i>			

*1905 Alma Reinman-Kask †1982	alg	kodu-ja põllutööd	Sassukvere
*1927 Eha Reinman- Reimets †1929			Sassukvere
*1928 Erna Reinman- Reimets-Rätsep †1998	alg	vallasekretär	Sassukvere
*1932 Ahti Reinman- Reimets †1992	kesk-eri	töö võitööstuses	Jõgeva
*1930 Eha Reinman- Reimets †1951	kesk-eri	zootehnik	Tartumaa,
*1936 Hiie Reimets- Sokolova	kesk-eri	med-õde	Kallaste
*1942 Jaan Reimets †1976	kesk	raamatupidaja	Sassukvere
*1918 Edgar Reinman- Kaldaru †1991	kõrg	õpetaja	Sassukvere
*1945 Mart Kaldaru	kõrg	majandus-matemaatik	Tartu, Sassukvere
<i>Puuspa õmad jt. selle talu lapsed</i>			
*1908 August Puusepp †1942	alg	põllutöö	jäi sõtta
*1911 Hilda Puusepp	alg	põllu- ja laudatööd	Sassukvere, Vara
*1914 Leida Puusepp- Eensoo	alg +kutsekool	töö meiereis	Kadrina, Tapiku
*1919 Paula Puusepp- Rattasep	kesk-eri	õpetaja	Vara (Tartumaa)
*1942 Aita Eensoo †1945			Sassukvere
*1944 Ando Eensoo	kesk-eri	autojuht	Ülenurme (Tartumaa)
*1946 Vello Eensoo	kesk-eri	jaamakorraldaja	Tartu
*1988 Anni Lamp			Sassukvere
*1991 Allar Lamp			Sassukvere
*1999 Joosep Lamp			Sassukvere
<i>Võsu Jakupi maja</i>			
*1907 Mahta Jõgi	alg		
*1919 Jolanda Bitskov	kesk	raamatupidaja	Tartu

<i>Sepa õmad</i>			
*1909 Johannes Jakobson †1944	alg	sõjaväe sepp	Petseri (suri vangilaagris)
*1913 Elmar Jakobson- Jõgiste †1945	alg	kingsepp, sepp	Sassukvere (suri vangilaagris)
*1925 Hugo Jakobson- Jõgiste †1944	alg		Jäi sõtta
*1940 Jaan Jõgiste	kesk-eri	ehitustehnik	Tartu
<i>Mihkli õmad</i>			
*1921 Milde-Leontiine Kask-Vallisoo	alg	põllu-ja laudatööd	Sassukvere
*1926 Elli Kask	alg	põllu-ja laudatööd	Sassukvere
*1937 Evi Kask †1938			
*1922 Erna Kask-Tartu †1989	alg	põllu-ja laudatööd	Lümati
*1925 August Kask †1989	alg	kingsepp	Tartu
*1930 Aksel Kask	alg	traktorist	Sassukvere
*1932 Liki Kask	alg	töö meiereis, sööklas	Sassukvere
*1936 Laine Kask-Tomp	kesk-eri	zootehnik	Viisu (Järvamaa)
*1939 Aare Kask	alg+kutsek	traktorist, elektrik	Sassukvere
*1930 Meinhard Nukka †1986	kesk-eri	põllutööd, brigadir	Vedu (Tartumaa)
<i>Villemsoni õmad</i>			
*1909 Magda-Josefiine Villemson-Vallisoo-Luik †1983	alg	kodutööd	Tartu
*1911 Hugo Villemson- Vallisoo †1987	alg+põllutöö- kool	põllutööd, brigadir, laomees	Sassukvere
*1919 Aino Villemson- Vainoja-Kongo-Kool †1992	alg	lauda-brigadir	Põltsamaa, Tartumaa
*1923 Väino Villemson- Vainoja †1944	alg	põllutööd	jäi sõtta
*1926 Maimu Villemson- Vainoja †1938			Sassukvere
*1946 Ann Vallisoo-Kilk	kõrg	teadur, biokeemia alal	Tartu

*1950 Mari Vallisoo	kesk-eri	luuletaja, programmeerija	Tartu
<i>Andria õmad jt. selle talu lapsed</i>			
*1903 Ida Andreas †1918?	alg	põllutööd	Sassukvere
*1906 Johannes Andreas †1927?	alg	põllutööd	Sassukvere
*1938 Aile Tartu-Kool	kesk	müüja, kaupluse juhataja	Kadrina
*1940 Maie Tartu-Saadjärvi-Läänsalu	kesk	müüja	Tallinn
*1942 Eda Tartu †1943			
*1946 Virve Tartu-Tõnissoo	alg	lüksija, koristaja	Sassukvere, Jõgeva
*1948 Marju Tartu-Alumere	alg+kutsek	müüja, kuduja	Jõgeva
*1967 Asti Tartu	kesk-eri	õmbleja, töö hooldekodus	Põlva
*1971 Valdo Tartu	alg	koerte treener	Harjumaa
*1983 Aigo Kool			Sassukvere
*1982 Alon Kool			Sassukvere
*1989 Kristo Kool			Sassukvere
*1919 August Lepasepp †2000	alg	põllutööd, brigadir	Sassukvere
*1924 Hugo Lepasepp †1944	alg	põllutööd	jäi sõtta
*1927 Aino Lepasepp-Võikar	alg	töö villatööstuses	Tartu
*1946 Peedo Lepasepp	alg	traktorist	Kodavere
*1975 Ain Lepasepp	alg	ehitaja	Saue (Harjumaa)
*1978 Ago Lepasepp	alg	traktorist	Kodavere
*1979 Enely Lepasepp	kesk-eri	talutööd	Jõgevamaa
*1900 Johannes Lepasepp †1967	alg	põllutööd, tallimees	Sassukvere
*1931 Erich Lepasepp †1979	alg	traktorist	Sassukvere

*1937 Helju Lepasepp-Jantra	kõrg	raamatupidaja	Tartu
*1940 Maie Lepasepp-Paju	kesk-eri	med-õde	Omedu
*1970 Helle Lepasepp-Vunk	kesk-eri	müüja	Sassukvere
*1988 Triin Vunk			Sassukvere
*1990 Martin Vunk			Sassukvere
*1992 Margot Vunk			Sassukvere
<i>Kivioja õmad</i>			
*1941 Jaan Kivioja	alg	autojuht, traktorist	Sassukvere
*1943 Liidia Kivioja-Pärn	kesk-eri	õpetaja	Kantküla
*1945 Koidu Kivioja-Piiri	kesk-eri	lüpsja-zootehnik, valitud ENSV Ülemnõukogusse	Sassukvere
*1947 Ants Kivioja †1988	alg+kutsekool	elektrik	Sassukvere (1986.a. oli Tšernobõlis)
*1951 Hilja Kivioja-Salu	alg	lüpsja	Sassukvere, Hiiumaa
*1957 Elve Kivioja	kesk-eri	aiandus-agronoom	Laiuse
*1968 Ats Piiri	kesk-eri	tööriista-lukksepp	Ahja (sõjaväes olles oli Afganistanis)
*1969 Silja Piiri-Müürsepp	kesk-eri	aiandus-agronoom	Sassukvere, Tartu
*1970 Heli Salu-Ligi	kesk	raamatupidaja	Hiiumaa
*1974 Janek Salu	alg	administraator	Hiiumaa
*1978 Kaido Salu	alg (10kl)	ehitaja	Hiiumaa
<i>Ähna õmad jt. selle talu lapsed</i>			
*1900 Osvald Kreos-Kaldoja †1963	alg	põllutööd	Sassukvere
*1908 August Kreos †1942	kõrg		jäi sõtta
*1909 Amanda Kreos-Kikas-Kivi †	alg	põllutööd	Ranna
*1956 Sirje Lepasepp-Rebane	kõrg	raamatupidaja	Haljala, L-Virumaa

*1957 Pärja Lepasepp-Viirmäe	kõrg	ökonomist	Tartu
*1968 Silja Lepasepp-Alep	kõrg	töö leivatehases	Kuigatsi, Valgamaa
*1978 Karmo Juursalu	alg	autojuht	Sassukvere
*1973 Marko Juursalu	alg	autojuht	Sassukvere
*1966 Anu Rätsep-Loorits	kõrg	raamatupidaja	Tartu
<i>Abe õmad</i>			
*1910 August Lepik †1966	alg	põllutööd	Sassukvere
*1904 Alma Lepik †			suri lapsena
*1911 Elfriide Lepik-Orav-Karv	alg	põllu- ja laudatööd	Sassukvere
*1918 Helmi Lepik †1992	alg	põllu- ja laudatööd	Sassukvere
*1923 Hugo Lepik †1927			
*1926 Endla Lepik †			Tartu
*1925? Elli Lepik †			Tartumaa
*1941 Toivo Lepik †1987	alg	bussijuht	Tartumaa
*1949 Arvo Lepik †1960			Sassukvere, jäi bussi alla
*1955 Avo Lepik	alg	traktorist	Sassukvere, Venemaa
*1957 Leiu Järva-Rootsi	kõrg	zootehnik, töö trükikojas	Tartu
<i>Ähna õmad</i>			
*1901 Aliide Kreos-Metsa †1980	alg	põllu- ja laudatööd	Äteniidi
*1903 Paul Kreos-Kiviaru †1991	alg	põllutööd	Sassukvere
*1931 Laine Kiviaru-Raja	kõrg	õpetaja, koolidirektor	Ranna
*1933 Vilma Kiviaru	kõrg	õpetaja	Rakvere
*1938 Alvi Kiviaru-Tamme †2000	kõrg	raamatupidaja	Rakvere

*1942 Valli Kiviaru-Otterklau †1994	kesk-eri	autojuht, kombainer	Retla (Järvamaa)
*1979 Rain Raja			Sassukvere
<i>Nebli maja, Karva maja</i>			
*1921 Lonni Sommer			
*1932 Kalju Orav	kesk-eri	projekteerija	Tartu
*1936 Maimu Orav-Rander	kesk-eri	raamatupidaja	Tallinn
*1940 Valve Karv-Pärn	kesk-eri	aednik, ravitseja	Pala, Lehtse
*1942 Valdur Karv †1977	alg	traktorist	Sassukvere
*1947 Vello Karv	alg+kutsek.	traktorist	Pala
*1949 Avo Karv	kesk-eri	metsa-jahi-kalamees, kolhoosiesimees	Sassukvere
*1973 Aivo Karv	kesk-eri	metsamees	Jõgeva
*1975 Ain Karv	kesk-eri	sõjamees	Paldiski
*1985 Alar Karv			Sassukvere
<i>Soome õmad</i>			
*1945 Laine Soom-Viitkar	alg+kutsekool	maaler, töö mööblivabrikus	Võru
*1946 Luule Soom-Rosin	alg+kutsekool	raamatupidaja	Tori (Pärnumaa)
*1947 Jaan Soom	alg		Tartu
*1951 Jakob Soom	alg+kutsekool	eraettevõtja	Jõgeva
*1956 Ellen Soom-Osila	alg+kutsekool	maaler	Jõgeva
<i>Suubani maja</i>			
*1972 Karin Suuban	kõrg	filoloog	Tallinn
*1975 Allan Suuban	kõrg	logistik/transpordi korraldaja	Tallinn
<i>Eismeli maja</i>			

*1983 Hannes Eismel			Sassukvere
*1985 Kaimar Eismel			Sassukvere
*1989 Martin Eismel			Sassukvere
<i>Kirbu maja</i>			
*1911? Agnes Kirp-Peemot †	alg	masinal kuduja	Tartu
*1933 Liidia Uhek	kesk-eri	zootehnik	Maarja
*1923? Erna Sumin			
*1925? Elviine Uhek			
<i>Junu maja</i>			
*1905 Arnold Kask †	alg		Tartu
*1907 Aliide Kask †	alg		Kavastu (Tartumaa)
*1936 Aimur Kask			Tartu
<i>Sepa Miina maja</i>			
*1900 Pauliine Kittask-Hirt †1982	alg	kodutööd	Tartu

Koostanud Liia Ling ja Ann Kilk

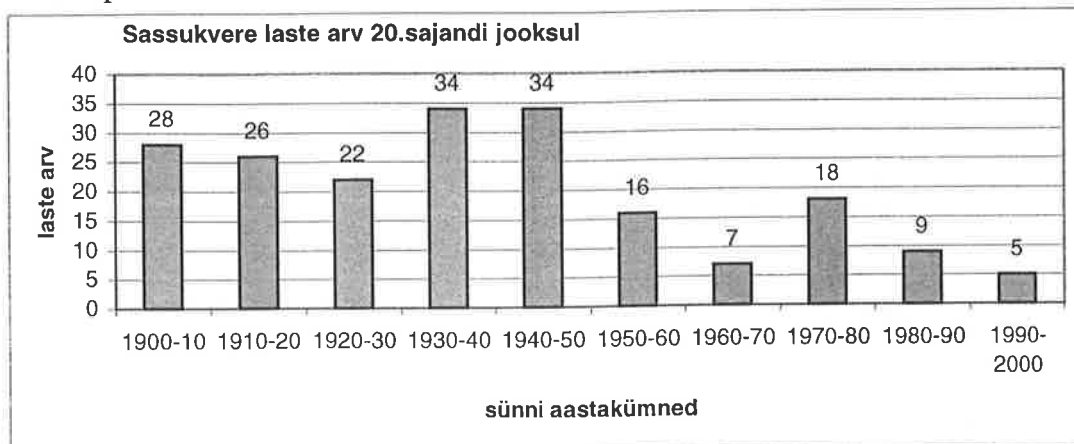
Selgitus Sassukvere laste tabelile ja andmete analüüs

Ann Kilk

Tabelis on kirjas lapsed, kes on 20. sajandil kasvanud Sassukvere külas (199 last), kõigi nende kujunemisse on Sassukvere oma jälje jätnud. Kirja ei ole pandud neid peresid, kes sõjaajal või selle järel lühikest aega Sassukveres peatusid, puuduvad ka mõned pered, kes sajandi esimesel poolel rentnikena taludes lühikest aega elasid. Paljud andmed on kirja pandud sugulaste ja tuttavate meenutuste järgi ja ei ole päris täpsed. Sünniaasta võib olla ebatäpne, kuid aastakümme peaks õige olema. Sünnimuse muutust sajandi jooksul ongi vaadeldud aastakümnete kaupa (joonis 4.1), selle graafiku tegemisel ei ole arvestatud seda, et mõned tabelis olevad lapsed on sündinud mujal. Lapsi on olnud rohkem sajandi esimesel poolel. Sünnimus on olnud kõige suurem vahemikus 1930-1950, peale 1950. aastat langeb sünnimus järskult. Praegune 50-60-aastaste põlvkond on Sassukvere 20. sajandi suurim.

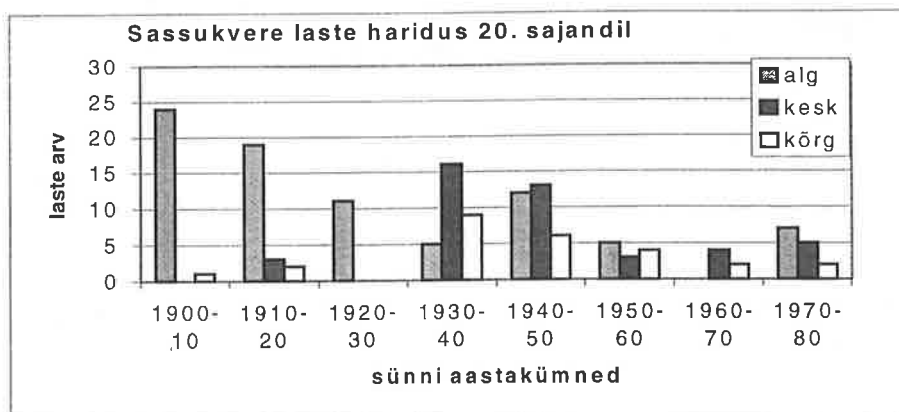
Haridus on esitatud kolmes astmes. Algharidus oli sajandi algul 2-4 talve koolis käimist, sajandi keskel 6-7 klassi ja sajandi lõpus 9 klassi. Keskkooli jaoks on pandud keskkooli, gümnaasiumi ja tehnikumi lõpetamine. Kõrghariduseks on nii vanade kõrgkoolide kui ka nüüdsete kutsekõrgkoolide lõpetamine ja nn. lõpetamata kõrgharidus, s.t. kui inimene oli jõudnud läbida üle poole kõrgkooli kursusest. Praegu veel kooliskäivate laste kohta pole

haridust märgitud ja elukoht on vanemate järgi. Haridustaseme muutus sajandi jooksul on esitatud ka aastakümnete kaupa, kuna kõigi kohta andmeid ei ole, siis on hariduse graafikus (joonis 4.2) natuke vähem lapsi kirjas kui sündide graafikus, hariduse analüüsisist on välja jäetud ka lapseas surnud.

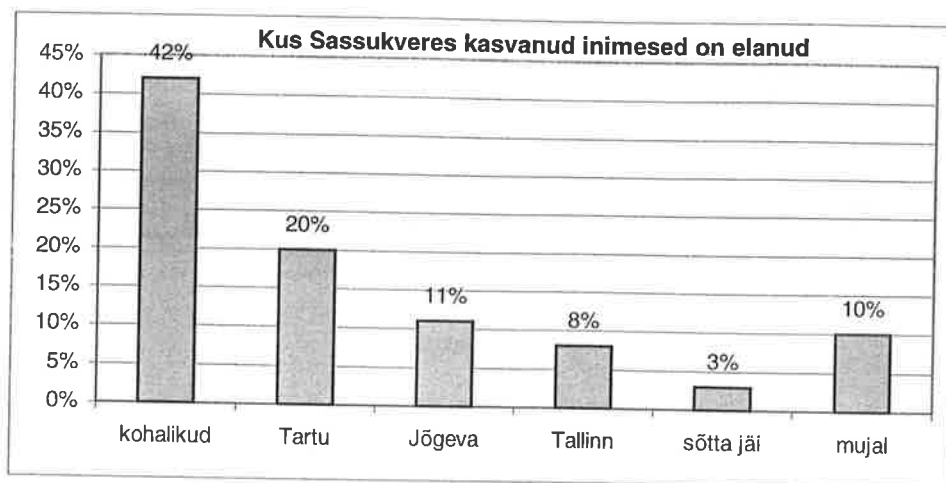
Joonis 4.1.

Haridustaseme analüüs näitab, et sajandi algul on valitsev olnud algharidus, ainult üksikud on külakoolist kaugemale jõudnud. Suur hüpe hariduses on toimunud 30-ndatel aastatel sündinud lastest alates (joonis 4.2): aastatel 1930-40 sündinud lastest on saanud kesk- ja kõrgharidusega inimesi rohkem kui algharidusega. Siin on ebatavaliselt suur kõrgharidusega inimeste osa. Eestis 1999.a. inimarengu aruande järgi oli Eestis 1989 seisuga 30-ndatel aastatel sündinud töötajatest 15 % kõrgharidusega ja 40-ndatel sündinutest 17 %. Sassukverelastel on need protsendid vastavalt 29 % ja 19 %! See põlvkond lõpetas algkooli ajal, kui haridus oli muutunud kõigile kättesaadavaks: tasuta kutsekoolid, alates 50-ndate keskelt ka tasuta keskkool ja ülikool. Peale selle oli õppima minek hea võimalus külast lahkuda, külast, kus endine elu oli segi pööratud, kus kolhoosis tuli tasuta tööd teha. See massiline noorte lahkumine toob kaasa laste arvu vähenemise järgmistel aastakümnetel. Laste arv tõuseb veidi 1970-80-ndatel aastatel, kui kolhooside jõukamaks saades tuleb külla uusi peresid juurde, migratsioon pole olnud ainult ühesuunaline. Jooniselt 4.2. võib näha, et 60-ndatel sündinud on kõik vähemalt keskharidusega, nemad käisid koolis sel ajal, kui oli kohustuslik keskharidus. Hilisematel aastakümnetel, kui koolis käimine on üsna vabatahtlik, kasvab jälle algharidusega inimeste hulk. Kas vabaduse suurenedes ja hariduse kallinedes hakkab tõusma ka kirjaoskamatus, näitab aeg.

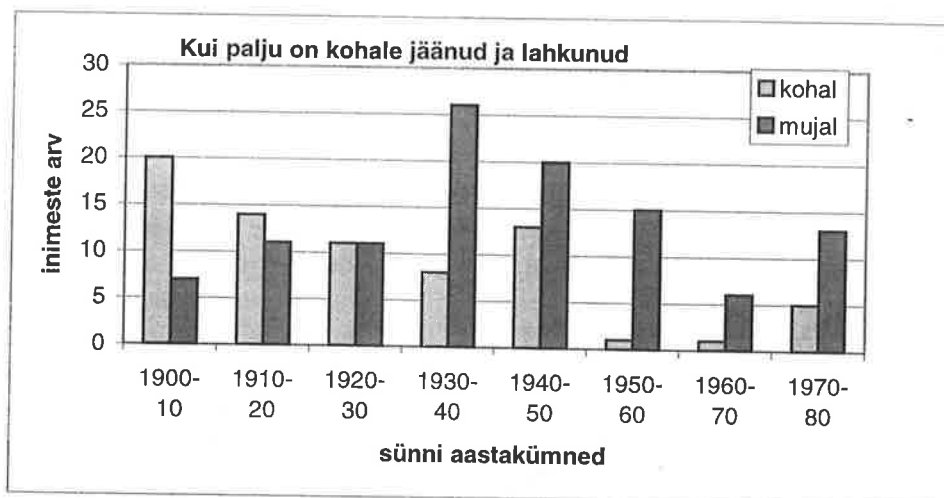
Joonis 4.2.

Kuhu on Sassukvere lapsed oma külast läinud näitab joonis 4.3. Üle poole lastest on leidnud elukoha väljaspool Pala valda. Kõige rohkem on mindud Tartu/Tartumaale, edasi tuleb Jõgeva/Jõgevamaa ja siis Tallinn. Elukohtadena on esindatud kõik Eesti maakonnad, Võrust Hiiumaani ja Valgast Virumaani. Sõtta jäi 5 noormeest, üks sattus sõja järel Saksamaale, Venemaa vangilaagris suri 2 meest. Kaks inimest on läinud Venemaale elama.

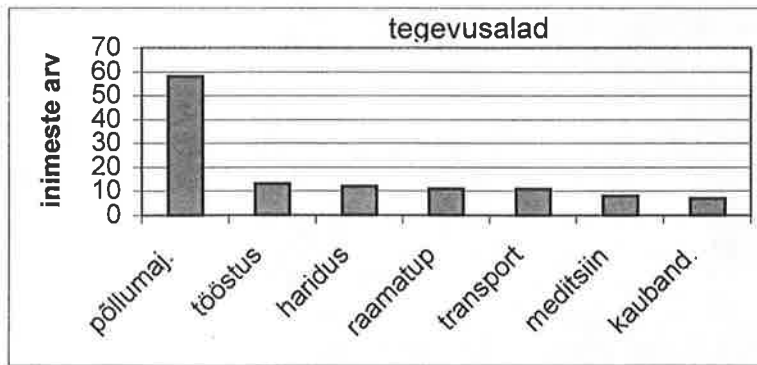
Joonis 4.3.

Migratsioon aastakümnete lõikes näitab, et külast on ära mindud juba sajandi algusest peale (joonis 4.4). Kui sajandi esimestel aastakümnetel on suurem osa jäänud külla, siis 1920-ndatel aastatel sündinutest on juba pooled lahkunud. Need lapsed said täiskasvanuks just sõja eel või ajal. Järgmistest aastakäikudest on enamus lahkunud. Arvuliselt kõige rohkem lahkujaid on olnud 1930-40-ndatel aastatel sündinute seast, sellest kõige suuremast põlvkonnast. 50-60-ndatel sündinutest on peaaegu kõik külast lahkunud.

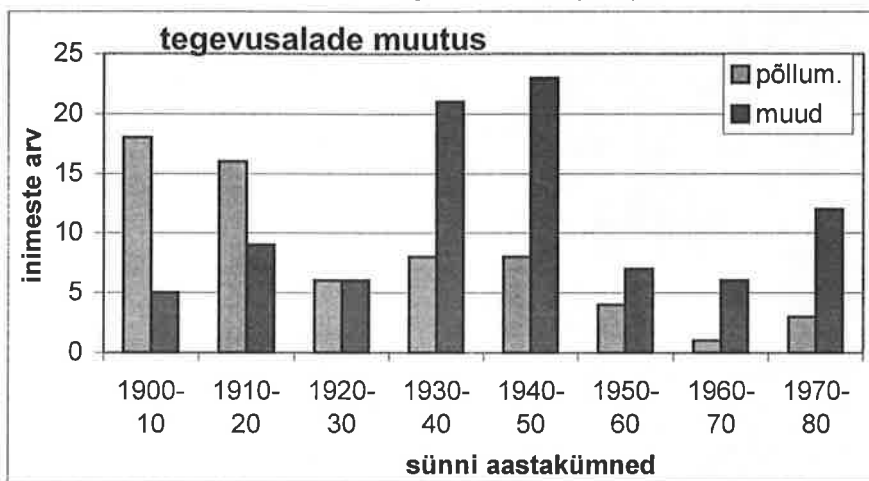
Joonis 4.4

Tegevusaladest on esikohal põllumajandus, kuid arvukalt on mindud tööle ka haridusse ja tööstusse, raamatupidajateks ja autojuhtideks, arstideks ja müüjateks (joonis 4.5).

Joonis 4.5.

Huvitav on vaadata tegevusalade muutust sajandi jooksul (joonis 4.6). Mitte-põllumajanduslike ametite osakaal tõuseb alates 30-ndatel aastatel sündinutest. See suurim põlvkond läks õppima õpetajaks, arstiks, inseneriks. Mitmed on jõudnud juhtivatele kohtadele, olnud asutuste direktorid, juhatajad ja peaspetsialistid.

Joonis 4.6.

Millised on olnud levinumad eesnimed 20.sajandil Sassukveres? Hugo on pandud nimeks 6 korda; Alma ja August esineb 5 korda; Aliide, ja Armilde/Milde - 4 korda; Maie, Aino ja Johannes - 3 korda.

Pildil 4.7 on näha, millised nägid välja Sassukvere lapsed läbi 20. sajandi: esimene foto on Sassukvere külakoolist 1920.a., teine foto on sajandi keskelt ühe külaotsa lastest. Kolmandal fotol on Sassukvere lapsed sajandi lõpus, nende taga on kasvumaja sõrestik, sellele pannakse suvel kile peale ja ongi suur kasvumaja valmis. Sellistes kilemajades kasvavad kurgid ka jahedamal suvel.

Pulmad ja matused olid sündmused, mis tõid kokku sageli kogu küla, seal oli kohal ka pildistaja. Kui oleks vaja Sassukvere rahva ühispilti, siis peaks seda just pulma- ja matusepiltide hulgast otsima. Pidulikust riietusest külarahvast võime näha näiteks pulmapiltidel (Pilt 4.8).

Sassukvere koolilapsed,
1919/20.õppeaastal

Maie, Maie, Urve,
Toivo, Helju, Malle,
Virve, Liia, Arvo,
Peedo, Marju, Ann

Foto R.Võikar, 1951

Martin, Allar,
Margot, Triin, Anni

Foto I.Lamp 1998

Pilt 4.7. Sassukvere küla lapsed XX sajandil

1930-ndate aastate pulmad, noorpaar on Armilde Ertis ja Johannes Talve. Pilt on tehtud Sassukveres Kooli talu maja ees.

1990-ndate aastate pulmad, noorpaar on Silja Piiri ja Tarmo Mürsepp. Pulmalised on pildistatud Tartus abielude registreerimise maja e. Õnnepalee juures.

Pilt 4.8. Sassukvere rahva pulmapilte.

Sassukvere lapsed on nutikusega sageli silma paistnud. Kiviaid Uno pani juba algkoolis õppimise ajal oma kodumaja katusele tuulegeneraatori ja tõi tuppa elektri. See oli 10 aastat varem, kui Narvast elekter külla jõudis. Narva elekter toodi Sassukvere külla 1961.aastal. Teine noormees, Veskivälja Jaak, õpetas oma suure koera Sultani kelku vedama ja sõitis koerarakendis hommikuti üle lumiste väljade kooli, sel ajal, kui teised lapsed lumes sumpasid.

Sassukvere lastest on ministritoolile jõudnud **Viljar Veskiväli**. Enda töid ja tegemisi tutvustab ta ise nii:

Mina, Viljar Veskiväli, olen sündinud 12.mail 1936 Sassukvere külas. Lõpetasin 1951.aastal Ranna 7-kl.kooli, 1955.aastal Tartu Ehitustehnikumi ja 1960.aastal Tallinna TÜ. Abiellusin 1961.aastal, abikaasa Saima Veskiväli.

Lapsed: Veiko, sünd. 1962 - lapselapsed Viljari, Keir, Kerli.

Viido, sünd. 1966 - lapselapsed Virko, Pürgit.

Tiina, sünd. 1972 - lapselaps Rico.

<i>Töökoht</i>	<i>Amet</i>	<i>Töötamise aeg</i>
<i>Tallinna Masinatehas</i>	<i>konstruktor</i>	<i>1958-1965</i>
	<i>tsehhijuhataja</i>	<i>1965-1969</i>
	<i>tootmisdirektor</i>	<i>1969-1970</i>
	<i>peainsener</i>	<i>1970-1973</i>
	<i>direktor</i>	<i>1973-1980</i>
<i>ENSV Min.Nõukogu</i>	<i>minister (kohalik tööstus)</i>	<i>1980-1988</i>
	<i>peaministri asetäitja</i>	<i>1988-1990</i>
	<i>minister (tööstus ja energeetika)</i>	<i>1990-1990</i>
<i>Assot. Eesti Tööstus</i>	<i>peadirektor</i>	<i>1990-1992</i>
	<i>Eesti Tööstuse Keskliit</i>	<i>tegevdirektor</i>
<i>Eesti Tööstuse ja Tööandjate Keskliit</i>	<i>tegevdirektor</i>	<i>1995-1998</i>
	<i>nõunik</i>	<i>1998-2000</i>
<i>Tallinna Äripank</i>	<i>nõunik</i>	<i>2000-k.a.</i>

Parimate soovide ja tervitustega Viljar Veskiväli

Murastes 24. märtsil 2000. aastal

Sassukveres kasvanud inimestest on Eesti Entsüklopeediasse jõudnud luuletaja **Mari Vallisoo**.

Mari Vallisoo sündis 1950. aasta 12. novembri varahommikul Sassukvere külas õlgkatusega rehielamus (pilt 4.2., alumine maja). Vanemad olid kolhoosnikud.

Mõned nädalad peale oma kolmandat sünnipäeva hämmastas ta vanaisa sellega, et luges ahju ukse pealt "JOH. PEETS TARTU" ja küsis selle tähendust. See oli 1953. aasta sügisel, vanem õde Ann läks esimesse klassi ja hakkas lugemist õppima, Mari istus ajaviiteks kõrval ja nii oligi jõuluks tal lugemine selge.

1966. aastal lõpetas Mari Ranna 8-klassilise kooli. Selle sündmuse puhul kirjutas ta järgmised read:

*On toomingad õitsend
ja õitsenud kirsid.
Sirel helendab veel
õite lõhnavas ringis
 On kaunim kui varem
 see kaheksas kevad,
 Me ühiseid aastaid
 ei tule ju enam.
Astu sisse veel kord
klassi kulunud uksest.
Kuula hästi - kas kuuled
ta sõnatut kutset.
 Vana klass kutsub sind,
 meenuta veel
 möödunud päevi
 ja kooliteed.
Ära unusta sõber
oma esimest kooli.
Neid ees on sul palju,
kui sa ka ei soovi.
 Sest elu on elu.
 Kui peatud sa vähe,
 ta jätab sind maha
 ja edasi läheb.
On toomingad õitsend
ja õitsenud kirsid.
Veel oled sa koos
oma sõprade ringis.
 Ära unusta sõprust
 Ja tea tema hinda.
 Ja tea - lapsepõlves
 on ta kõige kindlam.*

Mari Vallisoo, juuni 1966

1969.aastal lõpetas Mari Tartu 8. Keskkooli. Selle aasta vabariikliku koolinoorte kirjandusvõistluse võitis tema luuletus *Kõik saame murelipuudeks*. Selle luuletuse viisistas helilooja Eino Tamberg ja 1970. aasta lauluvõistlusel sai see laul Heli Läätsse esituses 3. koha.

1973. aastal lõpetas Mari Tallinna Majandustehnikumi programmeerija diplomiga. Edasi tegeles ta nii arvutite ja nende keeltega kui ka eestikeelse luuletamisega. Luuletusi ilmus mitmes ajakirjas ja ajalehes.

Mari Vallisoo seni ilmunud luulekogud ja nende spetsialistide poolt antud lühikesed iseloomustused:

Kallid koerad - Tln. Eesti Raamat, 1979. - Luule on diskreetselt lüüriiline ja avara alltekstiga, kujutades inimelu rõõmsaid ja kurbi külgi tubaste asjade, uste, õuede ja koerte kaudu.

Kõnelen sinuga kevadekuul - Tln. Eesti Raamat, 1980. - Luuleraamat on elegantselt lihtne ja laululik, tundetoonilt aga pingeline.

Rändlinnud kõrvaltoas - Tln. Eesti Raamat, 1983. - Laulud ajast, armastusest, saatuses.

1983-ndast aastast on Mari Vallisoo Eesti Kirjanike Liidu liige

Kõnelevad ja lendavad - Tln. Eesti Raamat, 1986. - Luulekogus sulandab poetess argiseid ja ülevaid nähtusi müüdihõnguliseks tervikuks.

Sünnisõnad ja surmasõnumid - Tln. Eesti Raamat, 1991. - Sõnum on aimatav, mitmeti võetav, kummastuvasse lapsepõlvepiltidesse ulatub justkui eelmiste-üle-eelmiste elude kaja.

1991. - Mari Vallisoo saab aasta luule-preemia.

1995. aastal Mari Vallisoo luuletus *Tarkust armastanud...* pälvib Juhan Liivi auhinna.

Ainsuse olevik - Tartu, Ilmamaa, 2000. - Ühe silmapaistvama eesti nüüdisluuletaja uus luulekogu sulatab ühte nii argise, müüdilise kui piibelliku aine, tehes seda autoriomase hoidvusega, kergelt ja kaitsvalt. Raamat mõjub haldjaliku sõnumisena aegade lõpul - või alguses.

Ussisõnad - Kodavere-murdeline kogu, Tartu, 2000. - Selle kohta pole ajakirjandusest arvamust võtta. Neid luuletusi tuleb endal lugeda ja kuulata... ja te kuulete oma esiemade häält.

*Aasin aga agu ahaju,
panin aga pliita alla.
Vai tämä põlli! Ärä kussi!
Võtin viil kasetosto.*

*Kisksin naata ja nõgessid
ja koerapüürirosto.*

Maltsa ja mürgijuurikid.

*Kiädin kõik padan suuren,
Sõnu viil piäle.*

*Näväd eväd süü.
Kõrvemekk õlla juuren.*

1950.aasta ja kolhoosiaeg

Sassukvere küla elanikud 1.jaan. 1950., majapidamiste kaupa

Nimi	sünniaeg	kus õpib	töökoht
<i>1.Mai kolhoosi nimekiri.</i>			
Jõgiste Ella Joh. t.	1906		põllutöö
Jõgiste Jaan Elmari p.	1940	Ranna kool	
Lepik August Andrese p.	1910		põllutöö
Lepik Aino Aleksandri t.	1916		põllutöö
Lepik Toivo Augusti p.	1941	Ranna kool	
Lepik Arvo Augusti p.	1949		
Lepik Miili Jakobi t.	1882		
Tõrva Karl Kusta p.	1899		Kaiavere metsas
Tõrva Aliise Augusti t.	1910		põllutöö
Tõrva Urve Karli t.	1936	Ranna kool	
Tõrva Mall Karli t.	1940	Ranna kool	
Tõrva Liia Karli t.	1946		
Lepasepp August Juhani p.	1919		kolh. lüüvanem
Lepasepp Peedo Aug. p.	1946		
Lepasepp Liine Kaarli t.	1890		
Lepasepp Johannes Villemi p.	1900		tallimees
Lepasepp Klaara Jakobi t.	1907		põllutöö
Lepasepp Erich Joh. p.	1931		põllutöö
Lepasepp Helju Joh.t	1937	Ranna kool	
Lepasepp Maie Joh.t.	1940	Ranna kool	
Tartu Albert Joosepi p.	1904		põllutöö
Tartu Aliide Villemi t.	1910		põllutöö
Tartu Aile Alberti t.	1938	Ranna kool	
Tartu Maie Alberti t.	1940	Ranna kool	
Tartu Virve Alberti t.	1946		
Tartu Marju Alberti t.	1948		
Kask Aliide Jüri t.	1895		põllutöö
Kask Elli Kusta t.	1926		põllutöö
Kask Alma Jakobi t.	1897		põllutöö
Kask Erna Joosepi t.	1922		põllutöö
Kask Aksel Joosepi p.	1930		põllutöö
Kask Liki Joosepi t.	1932		põllutöö
Kask Laine Joosepi t.	1935	Ranna kool	
Kask Aare Joosepi p.	1939	Ranna kool	
Lepik Helmi Villemi t.	1918		põllutöö
Lepik Sohvi Juhani t.	1883		
Mardisoo Ida Villemi t.	1900		põllutöö
Kiviaid Karl Villemi p.	1903		masinist

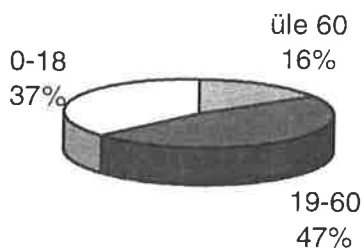
Kiviaid Leida Villemi t.	1913		põllutöö
Kiviaid Uno Karli p.	1934	Ranna kool	
Kiviaid Vilve Karli t.	1938	Ranna kool	
Kingsepp Liisa Kusta t.	1882		
Kingsepp Leena Kusta t.	1874		
Kask Villem Juhani p.	1893		tööd kolhoosis
Rannajõe August Jaani p.	1890		tallimees
Rannajõe Liisa Joosepi t.	1900		põllutöö
Kaldoja Osvald Juhani p.	1900		põllutöö
Kaldoja Armilde Pauli t.	1914		põllutöö
Kreos Joh. Jüri p.	1869		
Eelmaa Paul Villemi p.	1896		lülivanem
Eelmaa Aliina Joh. t.	1898		põllutöö
Eelmaa Helga Pauli t.	1929		
Eelmaa Maie Pauli t.	1936	Ranna kool	
Ertis Anna Jaani t.	1869		
Kärmas Johannes Kaarli p.	1894		aidamees
Kärmas Alma Joh. t.	1895		põllutöö
Kask Aleksander Kaarli p.	1890		põllutöö
Kask Alma Jakobi t.	1905		põllutöö
Kask Heido Aleksandri p.	1939	Ranna kool	
Kask Miia Aleksanri t.	1942	Ranna kool	
Kask Miina Kaarli t.	1868		
Veskiväli Hugo Villemi p.	1906		motorist
Veskiväli Aliide Villemi t.	1908		põllutöö
Veskiväli Enn Hugo p.	1933	Tartu el-meh. tehn.	
Veskiväli Viljar Hugo p.	1936	Ranna kool	
Veskiväli Jaak Hugo p.	1941	Ranna kool	
Veskiväli Loviisa Jakobi t.	1884		
Raias Osvald Kaarli p.	1910		lülivanem
Raias Hilda Jakobi t.	1906		põllutöö
Raias Ahti Osvaldi p.	1936	Ranna kool	
Raias Eevi Osvaldi t.	1939	Ranna kool	
Raias Hille Osvaldi t.	1942	Ranna kool	
Raias Ethel Osvaldi t.	1947		
Veskiväli Sohvi Juhani t.	1880		
Orav Pauliine Taaveti t.	1895		põllutöö
Orav August	1926		(kingsepp)
Jaanus Emilie Taaveti t.	1891		põllutöö
Karv Oskar Mardi p.	1914		põllutöö
Karv Elfriide Joosepi t.	1911		põllutöö
Karv Valve Oskari t.	1940	Ranna kool	
Karv Valdur Oskari p.	1942		

Karv Vello Oskari p.	1947		
Orav Kalju Voldemari p.	1932		seafarmi juh.
Orav Maimu Voldemari t.	1936	Ranna kool	
Lepik Rosalie Jüri t.	1884		
Karv Aavo Oskari p.	1949		
Reimets August	1892		
Reimets Ella	1905		põllutöö
Reimets Erna Aug.t	1928		põllutöö
Reimets Hiie Aug.t.	1936		
Reimets Jaan Aug.p.	1942	Ranna kool	
Kaldaru Edgar	1918		õpetaja
Kaldaru Magda	1913		õpetaja
Kaldaru Mart Edgari p.	1945		
Reinman Anna	1871		
Parm Anna			
Kivioja Karla Joosepi p.	1905		põllutöö
Kivioja Salme Gustavi t.	1916		karjatalitaja
Kivioja Jaan Karli p.	1941	Ranna kool	
Kivioja Liidia Karli t.	1943		
Kivioja Koidu Karli t.	1945		
Kivioja Ants Karli p.	1947		
Puusepp Liisa Juhani t.	1886		
Puusepp Hilda Joosepi t	1911		karjatalitaja
Nõmm Loviisa Jakobi t.	1895		(õmbleja)
Mägi Liisi	1892		(õmbleja)
Kiviaru Paul	1903		põllutöö
Kiviaru Aliide	1907		põllutöö
Kiviaru Laine Pauli t.	1931		
Kiviaru Vilma Pauli t.	1933	õpetajate seminar	
Kiviaru Alvi Pauli t.	1938	Ranna kool	
Kiviaru Valli Pauli t.	1942	Ranna kool	
<i>Äteniidi küla nimekirjas.</i>			
Vallisoo Hugo Joosepi p.	1911		brigadir
Vallisoo Milde Kusta t.	1921		põllutöö
Vallisoo Ann Hugo t.	1946		
Vallisoo Joosep Juhani p.	1879		kuivatis
Vallisoo Liina Jakobi t.	1887		põllutöö
Vainoja Johannes Villemi p.	1885		
Vainoja Ida Joosepi t.	1892		põllutöö
Soom Arved Vidriku p.	1908		öövaht
Soom Rosiine	1918		põllutöö
Soom Laine Arvedi t.	1945		
Soom Luule Arvedi t.	1946		
Soom Jaan Arvedi p.	1948		
Uhek Adeele	1890		
Uhek Liidia	1933		

Kommentaar 1950. aasta nimekirjale, kolhoosi-aeg Sassukveres

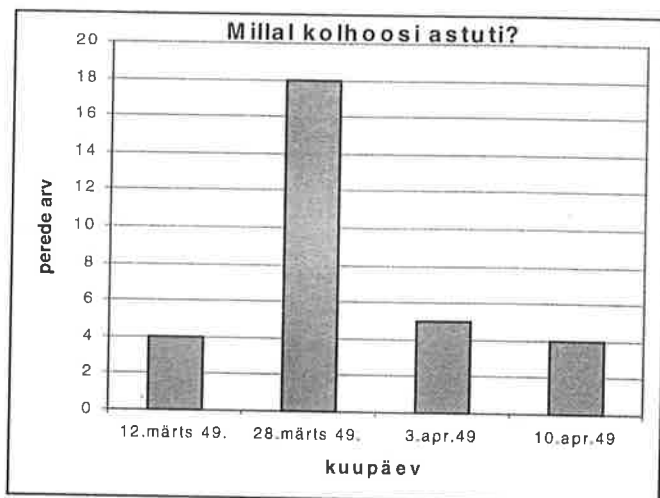
Ann Kilk

"Esimese Mai" kolhoosi liikmete andmed on võetud põllumajandusliku loenduse materjalidest. Üleliidulise vormi järgi läbi viidud loendus sisaldab peale tabelis toodud andmete veel elanike rahvust, kirjaoskust ja sotsiaalset seisundit. Kõik Sassukvere elanikud olid eestlased, täiskasvanud olid kõik lugemise-kirjutamise oskusega kolhoosnikud. Külas elasid ka kingsepp ja õmblejad, nende ameteid loenduses märgitud ei ole, ametlikult sellise eraettevõtlusega tegelda ei tohtinud, inimesed pidid töötama kas kolhoosis või tehases. Kui külas liikus mõni võõras, kes võis kontroll olla, siis oli õmblejate töölaud koristatud ja tegeldi majapidamistöodega. Külas elas 126 inimest, neist 47% olid tööealised, 16% vanad ja 37% lapsed (joonis 4.7)

Joonis 4.7

See esimene kolhoosi-aegne loendus annab ülevaate ka isiklikus majapidamistes olevatest loomadest ja aiamaal kasvatatavatest kultuuridest. Põhilised kultuurid on kartul, aiavili, suhkrupeet ja ristikhein. Enamusel peredest on 1 lehm, 1 siga, 1-3 lammast ja 2-5 kana. Kitsi ei ole. Õunapuid ja marjapõõsaid on ka peaaegu igas majapidamises. Loenduses on ära märgitud ka kolhoosi astumise aeg. Need andmed on joonisel 4.8. Suur osa peredest on astunud kolhoosi 28. märtsil 1949. a. Kui meenutada, et 25. märtsil 1949 toimus Eestis suur Siberisse küüditamine, siis muid kommentaare siin vaja ei ole. Sassukvere külast möödus see Siberisse viimine üsna kergelt. Talud olid siin vaesed ja ju ei olnud ka erilisi vaenlasi. Sõja-aastatel poliitikas osalenud inimesed olid juba enne 49-ndat aastat külast kadunud.

Joonis 4.8.

Kolhoosi-aja kohta veel mõned arvud:

1949.a. - 1. Mai kolhoosi asutamine. Taluloomad viiakse kokku küla suurimasse lauta, masinad lähevad ühiskasutusse, töötegemine toimub ühiselt. Lüpsilehmad olid Puusepa laudas, mullikad Villemsoni lautades, hobused Reinmani ja Andria lautades.

1951.a. - väiksed kolhoosid ühinevad Ranna kolhoosiks. Kolhoosniku aastapalk on 426 rbl. Päts leiba maksab 1 rubla 50 kopikat. Selle nätske vormileiva järele tuleb minna Kallastele ja seal tundideviisi sabas seista. Leivasabas käivad vanaemad ja lapsed, muidugi ainult siis, kui raha on, palka ei maksta ju iga kuu. Selleks, et perele raha saada hakatakse käima Leningradi turus. Turule viiakse igasugu aiasaadusi, algul õunu ja marju, hiljem võtab hoogu kurgikasvatus. Kurgikasvatus jääb aastakümneteks siinse rahva tuluallikaks: päeval korjatakse kurke, õhtul sõidetakse kotikoormaga veoautos Leningradi, terve päev müümisturul, järgmine öö tagasisõit, ja hommikul vara kolhoositööle. Sageli peavad vanemate turupäeval lapsed neid kolhoosipõllul asendama.

1961.a. - Ranna kolhoos laieneb, haarab Kadrina ja Kodavere. Kolhoosniku aastapalk on 464 rbl. (Vahepeal oli rahareform, kus 10 rubla muutus 1 rublaks). Sel aastal jõuab külla elekter.

1973.a. - Sassukveres tehakse maaparandust: lahtised kraavid kaovad, maa sisse pannakse vee ärajuhtimiseks torud, kivid ja võsa lükatakse hunnikutesse. Mõnes kohas läheb pealmine mullakiht ka hunnikusse ja põlluks jääb ainult savi. Suured maakivid purustatakse killustikuks ja kasutatakse tee-ehitusel.

1976.a. - Ranna kolhoos ühineb Pala kolhoosiga. Karjatalitaja aastapalk on 3372 rbl.

1990.a. - Ranna kolhoos eraldub Palast.

1993.a. - kolhoosikorra lõpp. Ühistatud vara- ja töö-osakute arvutamine, kolhoosi vara jagamine. Suurfarmid jäävad tühjaks, loomad jagatakse inimestele, masinaid hakkavad kasutama mitmed loodud ühistud. Igaüks erastab ja ärastab, mida saab. Kolhoosi laiali lammutamine on keerulisem kui kolhoosi moodustamine.

Kolhoosi esimeestena on kohalikku rahvast juhtinud:

V. Sepman, A. Romanenko, O. Neglasson, V. Jõks, T. Kuil, R. Kulvere, E. Niinemägi, A. Siht, H. Mangus, L. Härma, U. Pirk, Avo Karv. Neist esimesed 4 on Venemaalt tulnud ja viimane on Sassukvere külast.

Kolhoosi-aegsest ühistööst ja tööst talus on mõned pildid: Pilt 4.9 - Sassukvere rahvas peksab reht, sajandi esimesel poolel auru-viljapeksugarnituuriga, edasi tuleb traktoriga töötav viljapeksumasin ja siis kombain, 70-ndatel aastatel võis kolhoosipõllul korraga 3-4 kombaini töötamas näha. Pilt 4.10 - mitmesuguseid talutöid sõjaeelses talus ja kolhoosiajal oma majapidamises. Pilt 4.11 - kolhoosnikud poseerivad fotograafile kevadisel ja sügisõhtusel kartulipõllul ning maisi-silo tegemisel. Sügiseti olid ka koolilapsed kolhoositöödel, silo tegemise pildil on Alatskivi keskkooli õpilased Sassukvere külarahva seas.

Pilt 4.9. Sassukvere rahvas peksab reht XX sajandil:

sajandi esimesel poolel auru-viljapeksugarnituuriga,

...sajandi keskel
traktori jõul

...sajandi lõpul
kombainiga.

Villemsoni omad niidavad heina, 1940.a.

Joosep ja Hugo Vallisoo ning Johannes Vainoja teevad köit, 1940.a.

Kartuli võtmine 1940.aastal

Topi omad veavad heina, 1970-ndatel aastatel.

Pilt 4.10. Talutöid enne ja pärast sõda

Kartulipanek

Kartulivõtjad.

Istuvad: Puusepa Hilda,
Tõrva Karla, brigadir
Neglasson.

Seisavad: Lepik Helmi,
Kask Alma, Vallisoo
Milde, Raias Hilda,
Mardisoo Ida, Kask
Liki, Kaldoja Armilde,
Lepasepa Maie

Silotegijad.

Vallisoo Hugo,
Lepasepa Juku, Kask
Aksel, Neglasson,
Timat, Jürissaar
Vello, Lepik Toivo,
Arno Neglasson,
Randoja Paul,
Puusepa Hilda,
Eensoo Leida, Lepik
August, Kaldoja
Armilde, Mardisoo
Ida, Lepasepa Maie,
Tartu Maie ja Aile
ning veel mõned
Alatskivi koolilapsed.

Sassukvere küla aastal 1999

Ann Kilk

Tabelis 4.4. on kirjas Sassukvere küla elanikud seisuga detsember 1999. Alalisi elanikke on 46. Lapsi on 1,6 korda rohkem kui pensionäre (joonis 4.9), üle 50% inimestest on tööealised, neljal inimesel ei ole palgalist töökohta, s.o. 18% tööealistest. Enamusel neist on oma kodune majapidamine, mis annab tööd ja toidab, mõned elatuvad juhutöödest. Töökäijatest 40% omab töökohta kohalikus Pala vallas: Kadrina kalatööstuses, kohalikes puidufirmades, müüjatena kauplustes, õpetajana koolis, kalakaitsjana järvel ja tantsujuhina rahvamajas. Kuid tööl käiakse ka kaugemal, sealhulgas Tartus ja Tallinnas (joonis 4.10).

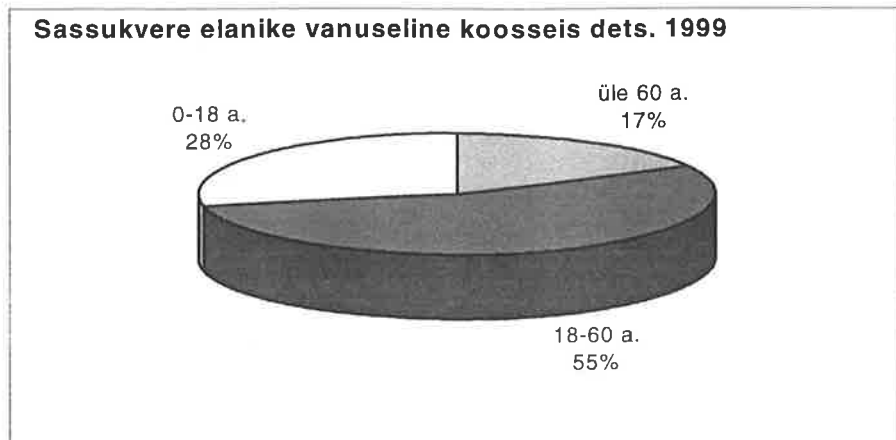
Sassukvere elanike arv suureneb suvel. Tabelis 4.5 on 22 suvitajat, kuid kui pereliikmed juurde arvata on suvitajaid rohkem. Kõigil neil on juured Sassukveres, nad on siin maa- ja majaanikud. Mõned käivad siin muru niitmas ja puhkamas, teised peavad talu, tegelevad füüsilise tööga nii suvel puhkuse ajal kui kevadistel-sügisestel nädala-vahetustel. Sassukveres suvekodu omajad elavad enamasti Tartus (joonis 4.11).

Kui võrrelda elanike arvu ja tegevust 1950. aasta andmetega, siis võib öelda, et inimeste arv on vähenenud 126-lt 46-le ja tegevusala on oluliselt laienenud. Sajandi esimesel poolel tegelesid külainimesed praktiliselt ainult põllutööga, aga 1999-ndal aastal ei ole ametlikult ainult põllutööst elatuvaid inimesi Sassukveres üldse, palgasaajad on kõik muudel ametipostidel. Põllutööga tegeldakse koduses majapidamises, oma tarbeks toodetakse kartulit ja kapsast ning teravilja. Viimast ka müüakse, kui leidub ostjaid. Veel 20 aastat tagasi kasvatati aktiivselt kilemajades kurki, mida Leningradi turgu viidi, praeguseks on see tegevus ka soikunud, ainult mõnel perel on suur kilemaja ja kurki müüakse Eesti konservitööstusele. Rangete eeskirjadega kolhoosi-ajal 1950-ndal aastal oli külas 35 lehma, kuid praegu on külas 5 lehma-pidajat peret ja lehma kokku 7-8. Kui piimaliitri hind on 1 kroon ja bensiini hind 10 krooni, siis on lehma pidamine rohkem hobi kui teenimise võimalus. Lambad on külas haruldaseks muutunud ja varsti ei kuule ka kukelaulu enam. Kui 1950-ndatel aastatel pere elatuski põhiliselt oma aiamaast ja lehmast, siis 1999-ndal aastal mõned pered ei kasuta aiamaad üldse ja ostavad kogu toidu. Vaatamata sellele käib 90-ndate aastate lõpus aktiivne talude moodustamine, kes taastab vana, kes ostab maad. Esimesed piirikupitsad uute mõõtmiste järgi pandi paika 1994.aastal (Pilt 4.12) ja talu kanti kinnistusse 1995.aastal (Soome 29, omanik Ann Kilk). Teiste talude vormistamine on veninud. Probleeme on palju: selgub, et sageli on talu paberite järgi veel selle nimel, kes ta 130 aastat tagasi ostis, ja kellel on nüüdseks palju pärijaid; majad on vaja kõik üle mõõta ja 100-aastastes majades pered üksteisest betoonist vaheseintega eraldada. Kinnistusse saab alles siis, kui kõik on paberite järgi normidele vastav ja suured riigilõivud makstud. Mõne aasta pärast on Sassukvere küla talude nimekiri juba hoopis teine, kui ta oli 20.sajandi algul. Esialgne uute maaomanike nimekiri on tabelis 4.6. ja maaomanike jagunemine elukohtade järgi joonisel 4.12. Need andmed on üsna esialgsed ja ebatäpsed sealt on mõned nimed puudu. Näiteks, tabelist puuduv Kiviaid Uno on tema enda sõnade järgi juba mitu aastat täieõiguslik maaomanik Sassukveres.

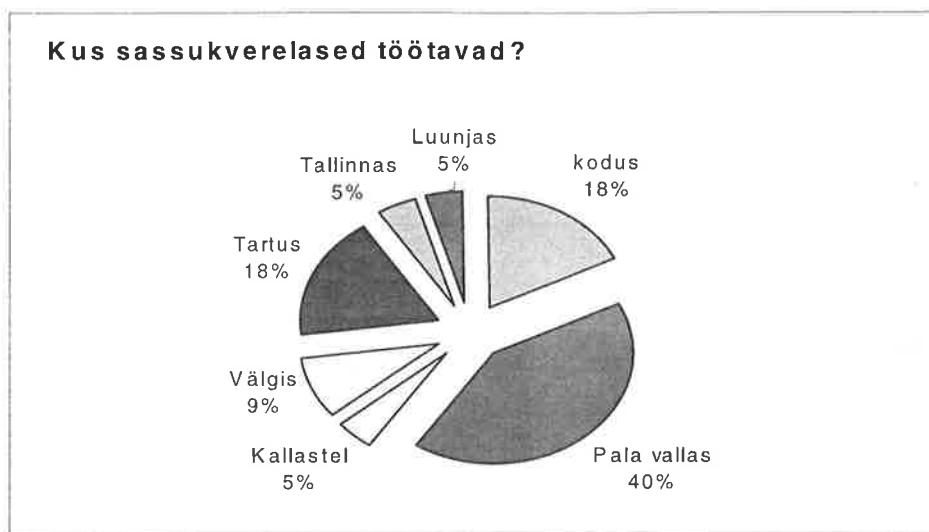
Milliseks kujuneb Sassukvere küla edaspidi seda näitab aeg. Sajandi algul inimesed külas elasid ja töötasid omas talus, sajandi keskel mindi tööle naaberkülla või lähimasse linna, sajandi lõpul sõidavad inimesed tööle Tartu ja Tallinna. Maailm muutub, vahemaad lühenevad ja võib-olla 50 aasta pärast on Sassukvere inimese töökoht juba Londonis või Tokios. Niikaua kui uusi maju kerkib ja lapsi sünnib, pole küla kadumist karta. Piltidel 4.13. ja 4.14. on Sassukvere küla uusim maja ja noorim elanik.

Tabel 4.4. Sassukvere küla elanikud detsembris 1999

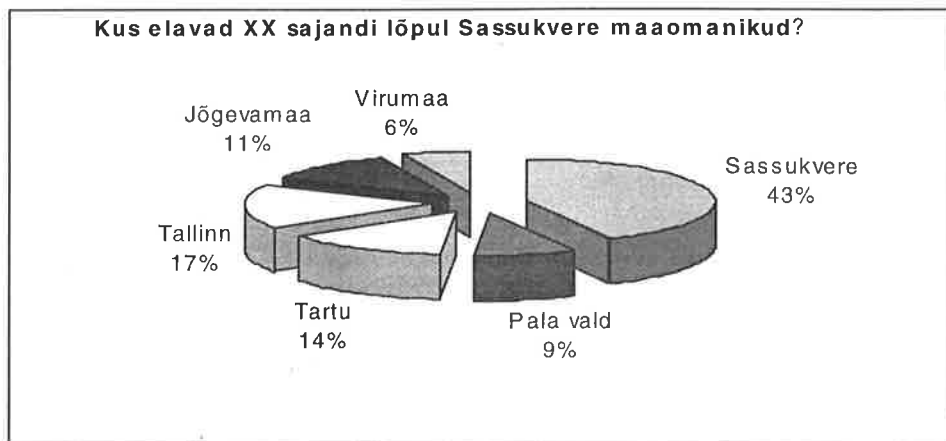
Nimi	Sünniaeg	Kus töötab
August Lepasepp	1919	pensionär
Eduard Järva	1921	pensionär
Milde-Leontiine Vallisoo	1921	pensionär
Elli Kask	1926	pensionär
Aksel Kask	1930	pensionär
Liki Kask	1932	pensionär
Kalju Mürsepp	1934	pensionär
Aare Kask	1939	kodus
Jaan Kivioja	1941	kodus
Hille Mürsepp	1942	kodus
Ott Piiri	1942	Tartus
Jüri Juursalu	1943	pensionär
Leili Juursalu	1944	pensionär
Mart Kaldaru	1945	Tartus
Koidu Piiri	1945	kodus
Virve Suuban	1946	Kallastel
Tiit Suuban	1948	Tallinnas
Avo Karv	1949	kohalik kalakaitse inspektor
Maimu Karv	1953	Lümati rahvamajas
Mart Raja	1957	Välgis
Jaan Eismel	1958	kohalik puidufirma
Maie Eismel	1959	Kadrina
Andrus Lamp	1960	Tartus
Inna Lamp	1964	Palal
Riivo Kool	1962	kohalik metsafirma
Helle Kool	1963	Kadrina
Tarmo Mürsepp	1968	Välgis
Silja Mürsepp	1969	Luunjas
Allan Vunk	1969	Tartus
Helle Vunk	1970	Palal
Marko Juursalu	1973	Palal
Karmo Juursalu	1978	sõjaväes
Alon Kool	1982	
Aigo Kool	1983	
Hannes Eismel	1983	
Kaimar Eismel	1985	
Alar Karv	1985	
Triin Vunk	1988	
Anni Lamp	1988	
Kristo Kool	1989	
Martin Eismel	1989	
Martin Vunk	1990	
Allar Lamp	1991	
Margot Vunk	1992	
Kevin Mürsepp	1998	
Joosep Lamp	1999	

Joonis 4.9.

Joonis 4.10

Joonis 4.12.

Tabel 4.5 Sassukveres suvitajad

<u>Nimi</u>	<u>Kus elab ja töötab</u>
Aino Ernits	Tartus
Tiiu Ernits	Tartus
Toomas Ernits	Tartus
Hugo Kask	Jõgeval
Viljar Veskiväli	Tallinnas
Saima Veskiväli	Tallinnas
Anu Loorits	Tartus
Jaanus Loorits	Tartus
Liis Loorits	Tartus
Eda Peensaar	Tallinnas
Urmas Uustal	Tallinnas
Uno Kiviaid	Tartus
Lembi Kiviaid	Tartus
Tiiu Reimets	Jõgeval
Helje Kaldaru	Tartus
Heli Kams	Tartus
Ann Kilk	Tartus
Andrus Kilk	Tartus
Kalle Kilk	Tartus
Mari Vallisoo	Tartus
Tuuli Vallisoo	Tartus
Jakob Soom	Jõgeval

Joonis 4.11.

Tabel 4.6. Sassukvere küla maaomanikud ja õigustatud subjektid aastal 2000.

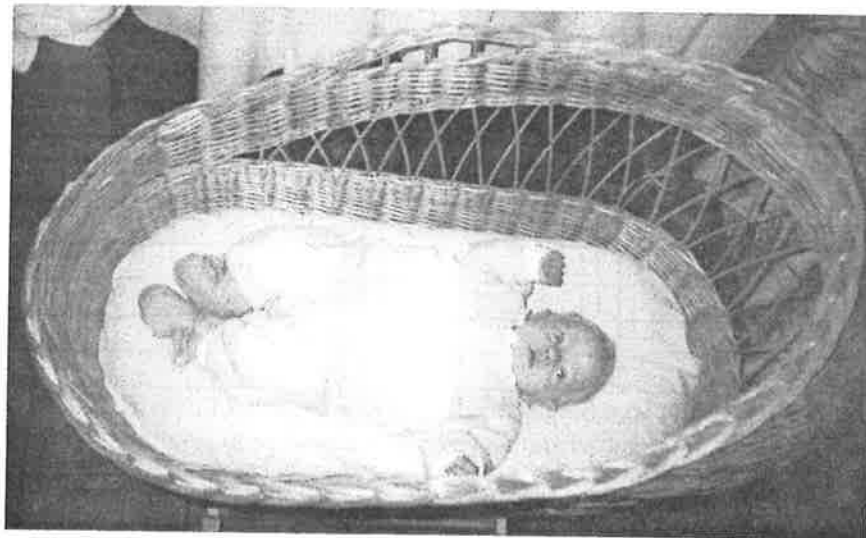
<u>Talu-katastriüksuse nimetus</u>	<u>Hektarid</u>	<u>Maaomanik või õigustatud subjekt</u>
Ristiku	2.06	Eismel, Maie
Väike-Kitaski	1.8723	Ernits, Tiiu
Ojaääre	4.02	Juursalu Leili
Järva	3.69	Järva, Eduard
Tosso	16.372	Kaldaru, Mart
Sepa	0.3916	Kams, Karl
Kubja	21.24	Karv, Aavo
Oja	10.35	Karv, Aivo
	22	Kask, Aare
	8	Kask Aksel-Erich
Elli	0.5635	Kask ,Elly
	8.0	Kask, Hugo
Soome	15.8	Kilk, Ann
Jõe	1.4	Kool, Riivo
Mikumärdi	3.0	Lamp, Andrus
Juhani	11	Lepasepp, Peedo
Kooli	22	Ling, Liia
Looritsa	1.2339	Loorits ,Anu
Müürsepa	7.6464	Müürsepp, Hille
Petso	7.12	Pajo, Maido
Oja	7.7972	Piiri, Otto
	8	Reimets, Tiiu
Tiidu	0.61	Suuban, Tiit
Veskivälja	0.4042	Veskiväli, Viljar
Väljaotsa	7.3	Vunk, Helle
	31	Raja, Laine
	2	Ertis, Helen
	2	Uustal, Timo
	20	Uustal, Maie
	20	Peensaar, Eda
Topi	5.4	Ernits, Aino
Jakobi	12.672	Jalakas, Koit
Rannajõe	14.29	Rannajõe, Kalju
Joose	10	Annask, Valdek
	21	Lõhmus, Märt

Andmed saadud Pala valla vanemmaakorraldajalt Eha Saarelt 24.märtsil 2000. (täpsustatud 09.05.2000). Kümne mõõdistamata maa täpne pind peab selguma mai lõpuks.

Pilt 4.12. Kalle ja Liina Kilk panevad püsti esimesi piiriposte uue maamõõtmise järgi. (Foto A.Kilk, 1994)

Pilt 4.13. Sassukvere küla kõige uuem maja, Koolide maja, ehitatud 1995.a.
(Foto A.Kilk,2000)

Pilt 4.14. Sassukvere küla noorim elanik Joosep Lamp, sündinud 1999.a. suvel.
(Foto I.Lamp,1999)

5. Kodaverekeelseid pajatusi ja teisi mälestusi

Tõrva Liia jutud

Selline nägi Liia välja neil aastatel, millest kõnelevad tema jutud. Liia vana-vanaema Villemsoni Miina pajatas murdekogujale 1940.aastal palju kodaverekeelseid lugusid. Need on ilmunud kogumikus "Eesti murded IV. Idamurded". Keelehuviline võib võrrelda, kuidas murdekeel on 60 aastaga muutunud. Miina elas täiesti kodaverekeelses ümbruses, Liia koolid ja töö on olnud eestikeelsed.

Sõorumetsä mussikale

Meie vanemad olid ike targad. Kõgegess oli nappus ja tuli õtsi siis, kuda vähäsegä hakama suada. Mes süiä? Egä siis öld suhkruud suada. Ike emä kiitsi siirupid suhkrupiitess. Pruun vedelik niske, peris magus. Aga muosi ei kõlvanud tast kiitä.

Kuda iis talvess muosi suada? Iad marjad olid mussiked ja pohlad. Niid seesäväd nõnnasama, ilma suhkruta. Neid tuli siis talvess noppi.

Päräss heenätegemiss võeti puar päävä ja sõedeti marjule. Kõhe mitme hobesegä. Võeti piimämannergud ühen, suuri ja tillemid. Peris veiksed - niid olid korjamise ajass.

Varahommogo aeti lapsed üles, kua peris veiksed võeti ühen, neljä-viie uassased. Panti suojad riided elgä ja õtsiti egäühele vankrinukka ia kõht. Heenäd olid issmise all. Sõedu aal tuli ölla valvas, et kiil hammasse vahele ei jääss. Võibõlla viil mõnel one miälen, kuda oli vankriga sõita auklisel tiil. Aga meie viil laalsima terve tii. Laala jagus mitmess tunniss. Laalsima kõvass, kõvass, et ike - mes te tiätä tõese vankri rahvas

Metsän jagasid isäd kõegile kõhad kätte, et me ühen hunnikun ei hakas tõese iis ärä krabama. Isäd ise läksid õtsma, kos rohkem marju viil one. Imelik küll, et isä oli aga alati siäl, kui ike peris hirm hakas ja mina rüükmä pissin. Isä oli siis kõhe puu tagass väljän ja nuumsi.

Esimäsed marjad ja niid kõege suuremad-magusamad läksid ike kõhe suhu. Küll olid siis meil mussad suud kõrvuni ja ia oli siis tõesse nägude üle naarda.

Vahepiäl sõema lõõnat kua, ike suolariäbissed, eks marjad tegid ju südäme vesisess. Õhtass olid ühenvõetud mannergad piäaegu alate täis.

Mia ike imessäsin, et mehed, kes olid kodo nõnna tasased ja vaiksed, laalsid sõedu aal kõgegess kõriss ja metsän rüüksid ku hullud.

Tagasi ike vankri lärinäl, mussad suud laaluss kõrvuni.

Viiekümmendal uassal karjan.

Selle aja lassel oli karjan käimine huupis tõisssmuudu ku talude aal. Ennemält olid ju suured talu karjad ja õmad karjamuad ja põllupiindrad. Egäüks oli õmaette.

Koloosid leid muad kõik segämini. Talumuad olid nüid kõik koloosi õmad. Õvve-aiamuale mahtsid aenult kartul ja natke rükiss. Kohe sa viil lehmä vai lamba tikku paned ja mes siis suab kui lahti kisuvad. Sel aal tõhtsi pidädä aenult ühte lehmä ja ühte mulliked ja puari lammass.

Veiksed lapsed suadeti siis luumi hoidma kruavikallasse ja kitsässe põlluvahelisse ribade piäle. Hommogo juba kuvve vai puole seitsme paiku ae emä miu üles. Ise tämä läks koloosi

tüüle. Mia lassin siis lehmä laadass lahti, võtin lammad ketigä perräja läksin karjamule - õja piäle, küläõtsa, kõrvesu, karjatii vai kopli piäle. Kui ühen kõhan õli karjamua paljass söedud, siis läksimä tõese tüki piäle. Kõrvesu piäl õli halb rohi, vana juss, mes luomad eväd söend.

Tõesed lapsed tulid kua õma Punikite ja Muasikitegä. Hommogo õlimä hirmus unised viil. Panimä lehmäd-lammad kõhe tikku ja ise pugestimä palturiide ja vuudri vahele magama. Hommokone kasse õli jalad külmäss tehud ja siisõli ia kerrä tõmmata. Puultõiss tundi viil nõnnamuudu suiknud, tõssimä Punikud tõisi kõhta ja siis hakasimä tüüle. Meil õlid mõnen kõhan toegassess osmikud, õmad lõkkekõhad, kos ühenvõetud kartulid vai õnu tuha siis küpsetäsimä. Ühelgi põllud sel aal veikess kellä, aga pidimä kodo õlema, kui emäd tüült tulid lehmi lüpsmä. Kuda me siis tiädsimä täpselt kodo õlla? Karjalassel õma pääväkell. Lõõna käen - vari kõege lühem. Nõnna me siis mõõtsimä ike jalg jala ette. Ja õlima täpselt lüpsiajass kodon, ku vahess magama suoja päävä käen ei jäänud.

Õhtapuulikud õlid kõvass tüüd täis: kiiged õlid paju õtsan, juoksuplatsid tehtud, kõrgusehüppämise toikad, kauguse hüppämise kõht, lepäkaikega tegimä õdaviset, ümmärgune kivi õli kuuli viskamisess ia. Palla tegimä lehmä seljäss kisutud karvess ja siis mängsimä rahvassepalli, väljäviskamiss, mädämuna.

Vahess õlid kua ruamatud meil ühen. Mängsimä kuuli. Ike peris tunnid õlid ja panti egäsugusid hindid. Kua õpsima puar näidendid selgess. Tegimä puar kõrda peris pidu Lepäsepä ja Villemsoni õvve piäl. Õvve siädsimä lava ülesse ja tõesele puale panima pingid külälisse jaoss. Piletid õlid pleiätsigä mualitud ja massid 20 kopkad. Piältvuatajatess õlid meie õmad emäd-isäd ja tõesed nuabrid. Neid õli ike puari kolmekümne ringin.

Miul õli üks saviss piägä titt, rohkem põle mul neid õlludki.

Sii tite piä õli mitmed kõrrad katki kuknud, aga ike sae ise kliisrigä kinni pantud. Tõessel õlid kua õmad väsmäkul ühen, kel ilusamad, kel viletsämäd. Aga ei mäletä kõrdagi, et õles keski sellepärräss taplema lähnud kui tõesse õmadega sae mängitud.

Õmbleja Luovi käess suadud riidetükcess õli ia õmmelda garderuubi õma titedele.

Viil õpasimä õinid poksma. Sügisess õlid õinad kasnud suures ja meie kuolitatud poksmine selge. Mia issin ike mitu kõrda lepä õtsan ja uutasin, mill emä tuleb ja ärä piässäb. Mõned lehmäd õlid kua kurjad ja neid sarvemüksä mäletin viil mitu päävä.

Lehmäd juuksid kiili, kui suured parmud kallal õlid. Sabad lehmil ku tikud püssi ja juuksid ku segäsed. Vahel sae kua nääle tehä zzzzzz....., siis õlid kõrvad kikin ja oia edess, moeto vedäs keti õtsan ku heenätutti perän.

Kua õpsimä kiviraidmiss. Egäüks toksu veikse kiviga suure kivi piäle õma nime. Vahel õli meil kua kerves ühen, võtimä kruavi piält jämedid leppi ja tegimä onna, punusimä viil vahele paju õksu, et tuult läbi ei lahes.

Pajupilla sae kua egäsuguse iälegä tehtud. Meil õli pilla mitme aaguga, siis sae peris laaluviisa mängi. Lepäkuaress õlid vägeväd pasunad. Nigu peris pasunakuur. Laalud kua õpsimä selgess, mes aga keski koskilt kuulsi, kõhe õppas tõessele.

Sügise puole õli karjankäimisess rohkem kõhti. Ku koloosipõllul sae rükis hakki, võesimä siäl hakke vahel karjan õlla. Siis õli egäühel õma elämine - rükkihakk. Andsi varju tuule edess ja katsi vihma edess. Egä me neid hakka sassi kua ei tõhtnud aada. Kui heenäd tõsseti rõuku, siis õlid meil peris nigu majad. Topsimä ühe rõõgu õtsa kinni, siiss tegimä ilusass. Suured õlerõõgud õlid kua salatiisid täis, kos me siis peituss mängsimä. Aenult siält ei suand ruttu väljä ku emä õtsma tuli - siis õli kuri karjan.

Niske siis õli 50 uassad tagasi Saskvere külä lasseaid, kos näväd saed õmad esimäsed tiädmissed.

Kollitamine

Miul tuli miile üks pühäbä suojal suve aal: mia õlin nõnna neljatõiskümne uassane vist.

Miu nuorem sösu ja nuabritüdrük õlid nõnna kaheksa-üheksa uassased. Näväd muud ei tahtnudki kui kuarta mängä.

Mia mõelsin, et õles vaja neid natke hirmutada. Enne sedä jüst õli kedägi hirmutat Kodavere surnuaial. Selle mehe nimi õli Piibu Villem. Üks Villemi nuabrimiis õli lasnud kõhuli maha ja hõeganud Villemile, kes parajite hauda kaev, et Piibu Villem, tule ärä. Villem õli visanud labida kos sedä ja tõiss ja juuksma. Mia mõtlin kua pluani väljä, sest tüdrikud õlid kua sedä juttu kuuld.

Tüdrikud - egä lõõna kui karjass tulid - muudku issid vana kaska piäl onni ukse eden ja mängsid kuarta. Minä läksin üles laka piäle ja visasin näid lehmäkarvess tehtud palliga Näväd ei tehnu väljägi. Mia läksin tõsesess õtsass väljä ja õelsin nääle, et siin one päävä vähä, mingä talli õtsa, luugi alla, siäl ia soe. Panin viil ise neele kaska sinnä alla. Ise siis juuksin tuppä, võtin valge lina üle piä, vuasiss muoniõielehed suhu ja rõnisiin talli lakka, kos luuk õli lahti. Tallin hobene õli viil haige ja röödus kõvass, sii one mul selgess miälen.

Vuadasin luugiss alla, tüdrikud õlid ametin kuartega. Minä paenutasin ennäss üle luugi iäre ja hõegasin: "Liia, Virve, tulga ärä!" Sina armuline aeg, kua nämäd muda vuadasid, siis juuksid kõrraga ühte aiaauku, rabelsid natke, piäsid tii piäle ja hirmsa lõugamisegä külä puale juuksu. Nuabri Juan tuli viil vassa, sii ei suand kedägi aru, aga egäss juhuss kiiras kua õtsa ümber ja juuks ühen, rüüksi nõnnasamma ku tüdrikudki. Mina õlin naaruss kõveran, no sedä mia küll põles uodanud!

Vat niske nali miul viil miälen sennimuani.

Kuolin käimine.

Saskveress õli kuolini õma neli kilumiitrid. Sel aal õlid ike aenult hobesevankri-tiid. Enämjagu veid niid tiid õigess üle põlde, et rutem suada. Saskveress õli ike palju lapsi esimäsess seitsmendä klassini, kes kõik kääsid kuolitarkuss õpman.

Hõmmogo nigu põldki kedägi kieruliss. Egäss majass tuli ike 2 - 3. Mõness kua 4 - 5 last ja nõnna me litsimä minnä üle põllude haneridan, suoja päävägä, järve piält lõõtsva tuulega, vihmasadu ja lumetoesoga.

Ia õli minnä, ku päike paissi ja linnukesed aalsid. Aga talvel õli ike tegemiss küll paksu lume ja toesoga. Kottpimedän tuli hakada assma. Ia õli, kui sae koloosi hobese piäle. Enämäss viidi vana Jõrsigä. Sii õli igävene laisk ja riukid täis. Sellepäräss ei tahtnudki keski tämgä metsä puid minnä tegemä. Sii hobene anti siis selle jaoss, et lapsi kuuli vedädä. A egä Jõrsile siigi ei miildinud. Läks nigu tigu, vai jäe peris seismä. Ei aedanud siis õhjaõitsega tagumine egä nõõtamine. No meid lapsi õli siäl suani piäl ike palju kua. Ükstõese süülen ja kukil, mõned taga suani- jalusse piäl. Suuremad pidid moetogi ise ike jala assma.

Siäl põllu piäl õli üks pihlike põõsas ja kui tallimiis Juku läks siält vitša võtma, siis pidi ta õege kärke õlema, et suani piäle suada. Vat siis õlid Jõrsil jalad all hirmsass.

Mõnikõrd võtsi isä laterna ja kottpimedän toeson muudku läksimä, meie kolmekesi isä saban. Isä vedäs kualikotta ja minä pruuvsin isä jällje sisse assu. Eks isä võtnud ike lühemäd sammud kua, aga ike õlid pitkäd, lumi õli põlvini. Vildikud õlid jalan ja kallussed nõärikuga ümmert kinni. Sellegi puoless kadusid mõnel niid õtsass ärä ja oh sedä kisä ja õtsmiss siis. Vahel õlid isäl nuabritüdrükud kua perän. Vei meid siis puale tii piäle, Juurikule, siäl me siis natke soendasimä ja kui lapsi tuli rohkem, läksimä ühenkoon edesi.

Kuolimaja õli vana mõisahuone ja siäl õli ia soe õlla. Märjäd suapad panimä ahju iärde kuivma, kui ike tõesed suapad õlid, mes jalga panna. Sokke piäl ei suand õlla, sest kualipõrandad õlid petruoliga üle tõmmatud, nõnna tehti kirpel elo põrguss. Kua õli palju täiu, sellepäräss aeti poessel piäd paljass, vähämält poulel kuolil siis põld täiu peljätä. Mõnel poosil õlid ilusad kenäd lokid, mes ei ruatsnud kodo ärä lõegata. Siis võeti poiss kuolin kinni, õpetaja tõmmas "sihi" sisse. Kodo pidi siis isä-emä ike paljass aama.

Egän klassin õli laen tattninä. Sualin õli kaks tükki. Piäaegu aeti päävävalgusega läbi. Pimedämäl aal hakasid siis tunnid natke hiljem.

Lassel kõegil õli süük kousan. Õli Tõnissoni sugusid, ike pekitükk kahe leevämuriku vahel. Kõege rohkem õli lassel ühen kodose rükkileevä vahel hapu pohlamuus ja pudeligä piim. Küll sii õli ia ja kõht sae täis kua. Klassin õli kaks last, kelle emä tüütäs poen, neil õli mõnikõrd isegi saia kuasan ja tõenekõrd vorssi leeva vahel. Tõesed siis tõmmasid ninägä vorsi haisu.

Egäl vahetunnil pidid kõik suali minemä ja ringmängu tegemä. Ike ise laalsima ja ku tuli refrään, siis võtid niid, kes ringi siis õlid, kedägi tantsma - ike polkad ja valssi. Sedäsi suadi lassele laalud selgess ja panti viil tantsma kua.

Aga no kodotulek õli egä pääv isemuudu huvitav. Egäüks sae ise aal kvaliss lahti, no mõni pidi viil tund-kaks nukan koerusse päräss olema, tõesed õpsid, mes viil selgess põld suand.

Esimäne piätus õli Gusta koevatuse taga aagun. Siäl õli niske laudtii kõrgemal, kos õli ia issu ja kõnelda muailma-asjuss. Talvel õli siäl ilmatu ia lumme karata ja tagumiku piäl alla lassa, nõnna kavva ku riided õlid iätänd ku pulgad kõvass, siis ae külm kodo puale juuksma. Vahel tulid kua puar uassad vanemad ja leid veiksemäd kodo minemä ja issid ise asemele.

Kevädel ku vesi lahti lei, õli kodotulek jälle õmamuudu. Hommogo õli iätänd ja ia assu. Assu aga kõnarite piäl, pori ei kedägi. A katsu tagasi tulla. Vesi laenetas tii piäl, ei sua kruavess üle. Eks siis veiksemäd vahtsid nõnnasama veejuuksu, kunni tulid vanemad ja veid neid seljän üle. Siis viil lassel kummikid ei õllud, kallused mõnel ike õlid. Meil õlid Kuoli tummi tehtud suapad. Puutikkegä puulsuapad vai mõnel peris siärikud.

Küll õli siis ike lassel ia kuolin käädä. Põõsad ja puud saed läbi rõnitud, veiksemädki lohod kivide siis õma käegä katsutud ja muailmaasjad arutet.

Urve Moori meenutab:

Kuhu kuuluvad Aertise suguvõsa juured.

12.- 13.saj.asus Poolasse elama saksa rüütleid, kes said suuri maavaldusi, talurahvas sunnimaistati. Toimus 13 aastane sõda (1454-1466) Poola-Leedu ja saksa Ordu vahel, mille tulemusena Poola sai väljapääsu merele.

15.saj.lõpul ja 16.saj. õitses Poolas humanistlik renessansikultuur.16.saj. kujunes Poolast aadlivabariik. 1596 a. sai Krakovi asemel pealinnaks Varssavi. Sõdade tulemusena oli aastatel 1561 -1582 Poola riigi koosseisus ka Liivimaa. Põhja-Eesti oli Rootsi võimu all.1702-1709 a. toimunud Põhjasõjas langes Poola Rootsi okupatsiooni alla, see oli Karl XII ajal .1697-1718 a. alates Rootsi loovutas Venemaale Eestimaa, Liivimaa ja Ingerimaa.

See oli ajalooline tagapõhi Aertise suguvõsa saamisloole.

Üks Poola suuraadli poeg armus sunnimaisest taluperest pärinevasse nägusasse taluneisuse ja loobus võitlusest kodupaigas ning põgenes oma neiuga nii kaugele kui tolleaegsed riigipiirid lubasid, s.o. Liivimaa kõige viimasesse soppi. Nende elukohaks sai Kodavere kihelkonnas Ranna vald ja nad alustasid siin oma elu vabana takistustest ja eelarvamustest. Aertiste kauged esivanemad ei võtnud kaasa oma auastmeid ega isegi nimesid, esialgseks nimeks sai neile Hertsog. Pole teada kas selle nime võtsid nad ise või panid selle teised valla elanikud. Hiljem muutus Aertiseks ja Ertiseks jne.

Oma esimese kodu rajasid õnneotsijad Rannamõisa, kuhu nad ehtasid kivist tuuleveski, mis seisab veel praegugi. Hiljem rajasid nende lapsed samuti tuulikuid oma elukohtadesse. Aertiste suguvõsast on mitme sajandi jooksul võrsunud ettevõtlikke töökaid, romantilisi, ilusaid, sõnakuulmatuid ja reisihimulisi lapsi.

Vaadake ringi endi keskel ja mõelge oma noorusele ning te tunnete palju ühiseid jooni oma esivanematega Isad ja emad, kui te puutute kokku oma laste kangekaelsusega ja

sõnakuulmatusega, siis meenutage oma kaugeid esivanemaid, kellest pärineb see "geen", mille jõudu ei ole suutnud murda sajadid.

Aertise suguvõsa laps, kui sa satud Poolamaale, siis näe seal tema ilu, imetle tema mägesid, jõgesid, põlde ja linnu - nagu imetleksid oma kodumaad.

Kauaaegseid ülestähendusi nägi ja kuulis Alise Aertis oma vanaisalt Vidrik Aertiselt 6-aastase lapsena. Hiljem on need märkmed kaduma läinud ja Alise Aertise jutustuse põhjal kirjutas selle paberile tema tütar Dr.Urve Moori.

Mälestusi Sassukvere koolist

Marie Raudmäe (Kask) jutustab kooliaastast 1899/1900.

Lindistanud Heli Viljur 1975. a märtsis

Sedäviisi one sii lugu, et qualin kääsid ja sidosid ruamatid, rätkite siden one ruamatud. Nüid one kõik niid kotid ja sumadannid, mes seljäl kannavad. Siis ei öllud muud ku pää ümber rätik õli, seda panid pähä ja panid kua ruamatid sinna sisse.

Miul öde lähäb, vanem öde, lähäb kuuli. Õli puar uassad vanem minuss. Õlid ruamatud pantud rätku sisse ja leib sinnä piäle. Mötlen, et mes ma tiin. Vaja talle kedägi panna sinna kotti. Õli üks vana villa kruas, saba tagass ärä tullud. Ja sugid taga obsess ja isä vahel kua tõmbas õmi juuksid, vanass õlid pitkäd juuksed. Ja mia siis mõtelsin, et mes ma tiin, et tiin tämä koti - selle rätku -lahti, panen selle vana kruasi ruamatite vahele. Neljänukeline õli nigu ruamat. Es laasu sõnagi. Tämä lähäb kuuli ja tõesed kõik siäl. Noh tehässe rätik lahti ja kos sii karvane kruas siäl siden! Villu kruasitud ja obsess kruabitud ja... No nõnna irmus alb, et aka va nutma kõhe. Tii mes sa tahad! Siis ku kodo tuli qualiss, siis muku - kessi sedä tegi, kessi sedä tegi! Kessi muu ku sinä Mann tegid sedä! Mann ütleb, et mina ei tehnu. Päräss ei suand, muku ütelsin, et mina ike tegin küll, aga ärä sa sellepäress pahane öle.

Tõenekõrd läksin kuuli kua, moedo õlin kodo viil, veike.

Õtsivad - pleiäts kadonud vai sii krihivel, kellegä tahavli piäle kirjutavad. Minä ütlen jälle kõvass, et siin paessab üks krihivel muan, et kelle õma sii one. Liine jälle pahane, et mes mina kõvass kõnelen qualin. Vai minä tiädsin, minä muku kõnelsin aga. No üheksä uassane õlin. Kümne-uassaselt akasin egä pääv qualin käimä. Ja akasin jah kõvass kõnelemä. Ei tiädnu noh. Ärä kõik saed tehtod. Nüid ei öle krihivlid egä tahavlid. Nüid muku sii sulepiä.

Siäl Saskvere qualin kääsimä, Liine ja mina ja tõesed õded ja vennäd.

Truuta Ottson-Rahumäe-Jerkavits meenutab:

Pisimälestusi Sassukvere külakoolist

Sassukvere külakool asus Ranna vallas Sassukvere külas. Minu isa Paul Kaarli p. Ottson, eestistatult 1935 Rahumäe, sünd. Tartumaal 1887 aastal, oli aastail 1919/1920 ja 1920/1921 selle kooli juhatajaks*. Sealt siirdusime 1921 sügisel Tartu mk. Võtikvere algkooli, mis oli neljaklassiline (2 komplekti) ja igati avaram.

Sassukvere koolist on mul üsna vähe mälestusi, kuna olin siis 6-7 aastane. Koolimaja oli küllalt vana, asetusega lõunast põhja. Majas oli üks klassiruum, kus õppisid umbes 20-25 last. Katus oli õlgedest, kusjuures naabruses olevatest taludes olid juba laastkatused. Õppeaineteks olid eesti keel, vene keel, võimlemine, käsitöö, loodusõpetus, laulmine, millist õpetati oreli abil, ja usuõpetus.

Hästi on meelde jäänud koolijuhataja korter, mis koosnes kahest toast, köögist ja sahvrist. Klassipoolses toas asetses suur ahi, mille üks külge soojendas klassiruumi ja ahju ülaosas asetses suur pilu, kust oli hästi kuulda ja näha, mis klassis toimus. Sealt õppisin selgeks lugemise, laulmise ja arvutamise.

Sassukveres räägiti Kodavere murrakut, mis oli mulle arusaamatu, kuna ise rääkis Lõuna-Eesti murret.

Naabertalu nime ei mäleta. Veel oli kooli lähedane talu kas Lepassaare**, või midagi taolist ja sepikojaga talu, kus sel ajal põles maha sepikoda. Lepassaarel suri üks laps ja seal rippus must valge ristiga lipp. Kas see oli ka külatava, ei mäleta***.

Ranna vallas tegutses ka juba näitering. Mulle on jäänud meelde juhtum, kus mängiti Kitzbergi "Kauka Jumalat" ja minu isa mängis Mogri-Märti****.

Kodavere kirik asus umbes 6 km kaugusel. Küläs poodi ei olnud, söögikraami muretseti Kallastelt, mis oli lähim asula poega.

Vallasekretäriks, kui õigesti mäletan, oli keegi hr. Reiman*****. Temaga, õigesti tema keemilise pliiatsiga, juhtus järgmine lugu. Kord unustas mees selle meile ja seal oli see ära lõigatud. Süüdalaseks jäin mina. Küllap olin liiga tagasihoidlik oma süütuse tõestamisel. Mäletan, et isa pani mind kui süüdlast klassiruumi nurka seisma. Oli pime ja hiired krõbistasid klassis hirmuäratavalt, kartsin ja nutsin...

Sellest ajast tunnen alati hirmu, kui otsitakse süüdlast.

Veel mäletan üht juhtumit, kus mu ema käis Lihavõtte pühade ajal Kodavere kirikus ja rääkis ajaloolise sündmuse tausta. Sain aru, nagu oleks kõik äsja juhtunud ja olin väga nõrduinud, et ema ei selgitanud kohapeal Jeesuse süütust.

Veel mäletan, et Sassukvere kool võttis osa Alatskivil korraldatud ühislaulupeost, vist 1920 aastal.

Ja siis mäletan, kuidas läbi Tiheda ja Mustvee kolisime Võtikvere kooli. Külavahe teed olid auklikud ja kitsad, sageli jäime kolikoormaga kinni. Lõpuks jõudsim koolimajja, kus kõik oli avaram ja meeldivam.

Minu isa, Paul Rahumäe pärines Pala vallast. Isa oli olnud sõjas, istunud vangis krediitkassa keldris***** oodates oma nime hüüdmist hukkamiseks. Elas läbi I ilmasõja, vabadussõja ja II maailmasõja.

Võtikveres töötas isa kooli juhatajana 20 aastat. Sõjatules hävis ka koolimaja. Hiljem kuni pensionile minekuni töötas isa veel Tartumaal, Tähtvere vallas Rõhu 6-klassilises Algkoolis juhatajana. Suri 1955.

Pala vallas elasid isal kaks venda. Jakob ja Joosep Ottson. Viimane suri Siberis. Palal elavad ka praegu isa vennapojad ja tütreid, kelledest osa juba surnud. Kuna oleme kõik juba eakad, on sugulussuhted jäänud nõrgaks.

Kirja pandud Rahingel, septembris 1994

Helgi Suluste kommentaarid:

*Enne teda töötas seal õp. August Lassi 2 õppeaastat, Paul Ottsoni järel 1921/22 oli õpetajaks Oskar Kask.

**Lepasepa

***Oli külatava. Ertiste peres oli ka selline lipp. Seal suri 13 aastane tütarlaps Alma-Elfriide 1908 a.

****Kitzbergi "Kauka Jumal" ilmus 1915a., August Kitzberg töötas Kodavere kihelkonna kohtu notarina kasinalt poolteist aastat ja elas endises Ranna koolimajas 1875 aprillist kuni septembrini 1876, septembris tuli minna nekrutikomisjon.

*****Johannes Reimann sündis Sassukveres 1886. Oli Ranna valla vallasekretär valla kadumiseni 1939.a. 1.aprillil.

*****14.01.1919 a. Vabadussõjas Tapalt lõunasse pöördunud soomusrongid kapten Karl Partsi juhtimisel vabastasid Kuperjanovi partisanide toetusel Tartu. Enne linnast põgenemist hukkasid enamlased Krediitkassa keldris 14 inimest. (Eesti ajalugu kronoloogia 1994) Vabadussõda oli alanud 28.nov.1918 a.

Tormas mäletatakse Paul Rahumäed hea õpetajana, tõelise rahvavalgustajana. Ta juhatas Võtikveres laulukoori, käis ise laulmas segakooris, korraldas aiandusalaseid seminare, rohkesti loenguid majanduslikel, teaduslikel jt. teemadel, ristis lapsi ja saatis surnuid, oli palju aastaid Võtikvere sideagentuuri juhataja Teelahkmel. Paul Rahumäe õpilased pääsesid edukalt progümnaasiumi.

Eedi mälestused

Eduard Järva oli kooliajal Eduard Vilde. Elas järve kaldal. Nimede eestistamise ajal võttis perekond nimeks Järva, nii ei olegi Eduard enam kirjaniku nimekaim, kuid sulge ja paberit kasutada oskab ta endiselt. Praeguse Eedi kohta kehtib ütlus: mida vähem inimene kuuleb, seda rohkem ta mõtleb.

Elu killud.

Sassukvere koolimaja asus keset küla, otsaga vastu teed, suur sirelipöösas oli akna all. Kooliõpetajaks oli Villem Reinman, kes lastele teadmisi jagas. Selleaegne Sassukvere kooli õpilane meenutas mälestusi koolielust. Villem rääkinud geograafia tunnis, et maa seisab paigal ja päike käib ümber maa ja töötab meile õhku, hommikul tõuseb idast, läheb üle taeva ja loojub läände, öösel ronib maa alt läbi ja tõuseb jälle idast. Asi selge! Järgmisel tunnil rääkinud, et päike seisab paigal ja maa käib ümber päikese. Õpilane küsinud, et kas päike väsis ära, jäi seisma ja puhkama ja maa hakkas ümber päikese käima, et kas nad siis vahetavad oma käimisi, kui üks väsib siis hakkab teine käima, et eelmises tunnis oli juttu, et päike käib ümber Maa. Villem läinud tunnist ära ja ei ole see päev enam nagu näidanud.

Villem rääkinud kevadel lastele, et suvel võtan naise, siis sügisel tulen naisega kooli, siis laulge meile "nad elagu." Õpetanud lastele laulu selgeks. Saatus ei ole seekord Villemile naisevõttu võimaldanud ja sügisel tulnud emaga. Lapsed rõõmsad ja laulavad, Villem lööb käega, et ärge laulge, jätke järgi, kuid lapsed tõlgendanud seda märki, et tuleb hoogsamalt laulda ja pannud veel hoogu juurde.

Kui Rannamõisa asutati kuueklassiline algkool, siis jäi Sassukvere koolimaja tühjaks. Ranna koolis oli üle saja õpilase ja neli õpetajat. Koolitöö algas esimesel oktoobril. Selleks ajaks pandi taludes karjad lauta ja lapsed said kooli minna, sest siis käisid lapsed alates kuue aastaselt karjas. Kellel oli oma talu ja kari, käisid oma karjas, kel talu ei olnud, pandi võõra talu karja omale ülalpidamist teenima.

Kes sai esimeseks oktoobriks kaheksa aastaseks, läks kooli, kelle sünnipäev oli hiljem, jäi teise aasta peale. Koolis oli kaks klassi ühes ruumis ja õpetaja andis tundi kahele klassile, ühele andis kirjaliku töö, teisega võttis suulist. Igal õpetajal oli koolimajas oma tuba, kus elas. Päeval andis tunde, õhtul vaatas kirjaliku tööde vihikuid läbi, petrooli lambi valgusel, elektrit siis ei olnud.

Olid külmad ja tuisused talved, kuid vaatamata kõigile raskustele tuli kooli minna, sest seal jagati ikka midagi huvitavat. Õpetajad olid hingega asja juures, jõudsid ja mõistsid õppeaineid huvitavaks teha. Kui siis läbi tuisu koolimajja jõudsimel, ütles õpetaja, et olete taaratammed, kes tuules ja tormis ei murdu.

Kui siis kuus talve sai koolis ära käidud ja 1936. aasta kevadel lõputunnistused kätte anti, püüdsid õpetajad meile veel viimaseid mõttekilde kaasa anda, mis kellelegi meenus. Koolijuhataja ütles, et austage ja harige kodumaa mulda, sellest õitseb teie tulevik. Muidugi, kellel olid talud, need talus tööd tegema, kellel maad ei olnud, need taludesse töölisteks.

Kodumaa muld pidi kõigile elamist võimaldama. Kahju oli lahkuda. Kõigil muutusid silmad vesiseks, nii õpilastel kui õpetajatel. Kuid polnud parata, sest aeg sai täis. Ja ajaratas ringi käis...

Nüüdseks ei ole Sassukvere koolist enam asetki järel. Kuid sirelipõõsas oli veel hiljuti alles, nüüd seegi on maha raiutud, kuid juured on alles ja nendest kasvab uus põõsas, veel uhkem kui vana. Ka Eesti rahva juured on kindlalt kodumaa mullas, vaatamata läbielatud raskustele ja hädadele on Eesti rahvas püsinud, sest juured on tugevad. Eesti valitsus oli põllumehe sõbralik, püüdis põllumehi igati abistada. Siis hakati Poolast põllutöölisi Eestisse tooma, sest Poolas olid väiksed talud ja tööjõu ülejääki. Poolakate palgad olid Eesti raha järele jälle kallimad kui kodumaal, siis tulid siit head teenistust saada. Sellega tõmmati ka Eesti põllutööliste palgad alla. Siis:

Välismaalastest lugu peeti,
Poolakaid meil sisse veeti.
Poola poiss sõi liha, mune, võid,
Eesti poisile anti malka.
Poola poiss läks talust ära
Kere ümarik.
Peretütrel tillukene:
Äiu-äiu, kussu-kussu,
See on talu au ja uhkus:
Ta on VÄLISMAALANE.

Aeg läks ikka oma rada, kuid kurat keetis oma pada. Stalin ja Hitler jagasid Euroopa omavahel ära. Siitsaadik sulle, siitsaadik mulle! Baltikum ja Eesti said Stalinile. Siis Stalin sügab kukalt, kuidas sealiha saaks. Ja Vares-Barbarus sõitiski Moskva, ütles: võtke ära väike Eestimaa, säääl on küllalt mune, võid, pekki, mida vajab teie söödikute maa! Stalin esitas Eesti valitsusele nõudmise, et tahab Eestisse sõjaväe baasid asutada, kaitseks läänest ähvardava hädaoahu vastu. Eesti valitsus pidi tahtmatult sellega leppima, sest vastu hakkamiseks oli jõud napp ja arvestades, et vastuhakkamisel võidakse eesti rahvas täielikult ära hävitada. Kuid vaatamata kõigile abinõudele rahva säilitamiseks, tuli Eesti rahval kanda siiski raskeid kaotusi.

Niisiis tuligi Vene sõjavägi Eestisse sisse ja teostus okupatsioon. Jõukad talupered ja haritud inimesed tunnistati kulakuteks ja rahvavaenlasteks, küüditati Siberisse. Pätid asusid küüditatute majadesse ja kraami kallale elama ja Siberi rongist mahajäänutele käske ja kohustusi jagama. Suuremate talude maadest jagati maad uusmaasaajatele, kes mõisate jagamisel ilma maata olid jäänud, hakkasid põllumeesteks, sest põllumees põline rikas. Kehtestati metsaraie ja veo kohustused.

Siis mets mühises
ja kulak lõikas puid.
Pätt kantseleis säääl nohises
ja jagas tema maid.

Kauplustes hakati müüma kaeru ja räägiti, et need on kõik Venemaalt toodud. Kuid tõde oli vastupidine, see oli eesti oma vili, mis siis maha äritseti. Kõikidesse kauplustesse pandi viin müügile, pudelid olid 100 grammisest kuni 2,5 liitrini. Kehtestati põllumajandus-saaduste riiklikud müügi normid, vastavalt maa suurusele. Teravili, kartulid, piim, liha, munad, villad, nahad. Teravilja tuli vastuvõtupunkti viia kogu külaga punavooris. Voor ehitud lippudega ja lauluga. Elu pidi olema lõbus vastavalt Venemaa traditsioonile:

Kui tengi jest, siis trullalla,
Kui tengi net, siis ne huijaa!

Vares-Barbarus oli riigipea, kohalikud võimumehed olid: Kukk, Õunap (hüüdnimega Kapsas) ja Peets (Luts). Siis üks talumees ütles, kui maa ära võtate, siis ei jää muud üle, kui pean hakkama sööma kuke liha, kapsa suppi ja lutsu sülti!

Elu läks edasi, nagu ta minema pidi, kuid karm saatuse käsi tegi jälle oma korrektoori. Hitleril tõusis saagiahnus, kuulutas Venemaale sõja: läks maailma vallutama.

Kiskus püssil kuke vinna,
lubas Kremlis kaema minna,
ehk saab mõne komu kätte
või ehk Stalin satub ette!

Saksa armee marssis Poolasse sisse loosungiga: Got mit uns! Lauldes hümmi:

Deutschland, Deutschland über alles,
kõik me aarialased alles!

Saksa sõjavägi tungis edasi Baltikumi, Eestisse. 1941. aasta juunis algas sõda. Jõuluks pidi Saksa sõjavägi jõudma Indiasse üle Venemaa laiba.

Eestis moodustati hävituspataljon kohalikkudest kommunistidest, kes hakkasid Eesti varasid ja inimesi Venemaale evakueerima. Eesti riiklikud viljatagavarad veeti Venemaale, mida ei jõutud vedada kallati petrooliga üle. Loomakarjad aeti minema, tehaste sisseseaded veeti ära, inimesed põgenesid metsa ja varjusid keldrites. Need kuulutati bandiitideks, korraldati haaranguid, keda kätte saadi ja ei tunnustatud venemeelseks, lasti maha. Tegutses punane terror, mille käigus hävitati tuhandeid paremaid eestlasi ja põletati majasid, järele pidi jääma ainult tühi maa. Vene sõjavägi pidi Eestist põgenema, sest Saksa sõjavägi oli tugevam. Inimesed ootasid Saksa sõjaväge kui päästjat punasest terrorist. Kuid pole ükski tulnukas meile midagi toonud, kõik on tulnud saama ja võtma. Pole veel Eesti rahva mälestustest kustunud 700 aastane orjapõlv, mida sakslased usku tuues meile töid:

mõök ühes,
piibel teises käes
ja ahnus südames.

Kehtestati jälle uus valitsus ja uued tavad. Kõikjale pandi üles Hitleri pildid ja kui hommikul ärkasid pidid kohe hüüdma: Heil Hitler!... Inimesed arvestasid olukorda, et "...ja vildid, nüüd on aina päästjate pildid".

Uusmaasaajatele jagatud maad anti taludele tagasi ja uusmaasaajad muutusid hävitusobjektideks. Endistest kaitseliitlastest, talumeestest ja julmuritest organiseeriti omakaitse, kes hakkasid Vene sõjaväe riismeid hävitama ja uusmaasaajatega ja vaeste inimestega arveid õiendama. Kui palju süütuid inimesi veeti Pala metsa ja lasti maha, ilma mingi juurdluseta ja kohtuta. Kohalikud võimumehed olid omakaitseelased, kes elamist korraldasid. Anti välja talundi põhiraamatud, kus oli kirjas kohustuslikud müüginormid. Veskid pandi kontrolli alla, vilja lubati jahvatada pere peale määratud normi ulatuses, loomadele võis jahvatada kui norm oli täidetud.

Alguses oli Saksa sõjaväe edasitung edukas, sest Vene sõjaväe varustus ja väljaõpe oli nigelam. Kui siis hakkas Ameerika Venemaale abi andma, tehnikat ja varustust, siis Saksa sõjaväe edasitung peatus Leningradi ja Stalingradi lähistel. Tekkis Leningradi blokaad, kuid sakslased Leningradi vallutada ei suutnud. Loodus tegi ka omad korrektiivid. Oli külm talv ja sakslased ei olnud nii külmaga harjunud. Organiseeriti "Eesti Rahva Ühisabi", hakati koguma Saksa sõjaväele sokke, kindaid ja sooje riideesemeid.

Kõik sokid, jakid, kasukad,
Ja esemed, mis soojemad
On ERÜ kaudu Saksamaale läind.

Kuid Vene sõjavägi kogus jõudu ja asus vastupealetungile, mille tõttu Saksa armee pidi taganema. Vene sõjaväe võit oli küll visa, kuid siiski järjekindel. Kui rinne hakkas juba

Eestile lähenema, toodi Venemaalt eestlased lotjadega üle Peipsi Eestisse, majutati taludesse, kus ruumi leidus, mõnedel olid ka loomad kaasa tuua. Hakati Peipsi äärde kaevikuid kaevama, inimesed käsutati kaevama talvel kange külmaga, meetri sügavuselt külmanud maasse raiuti kirkadega kraave. Järve peale veeti õle hunnikud, kui Vene sõjavägi üle järve tuleb, siis pannakse põlema valgustuseks, et vasturünnakut korraldada. Kuid neid kindlustusi siin vaja ei tulnud, sest siin mingit lahingut ei toimunud. Sakslased põgenesid ümber Peipsi otste ja hävitasid jälle mida jõudsid hävitada. Saksa sõjaväel hakkas laskemoona nappima, siis korjati Eestist värvilist metalli. Alumiiniumi, vask uksekäepidemed ja samovarid korjati ära Saksa relvatehastele.

Vene sõjavägi saabus jälle Eestisse ja kehtestati nõukogude kord. Maad anti kõigile tagasi, kes ellu olid jäänud. Kuldkirjaga kontratite alusel tasuta põliseks kasutamiseks. Inimesed kartsid jälle punast terrorit, varjusid metsa ja ehitasid punkreid. Paljud põgenesid laevadega ja paatidega Rootsi ja Inglismaale. Kes olid Saksameelsed, läksid sakslastega koos Saksamaale. Got ei soosinud Hitleri maailmavallutamise programmi ja Hitleri armeel tuli kodumaale plagada. Kui Vene sõjavägi vallutas juba poole Saksamaad, siis oli Hitler kaputt ja armee laulis hümmni:

Deutschland, Deutschland über alles,
pool on läinud, pool on alles!

Siis ehitati läbi Berliini ja kogu Saksamaa 3,6 meetri kõrgune müür, et idapoolle jäänud ei ulataks üle müüri vaatama veel vähem üle müüri ronima!

Eestis korraldus elu jälle vastavalt ajanõudele. Sõda oli majanduse laostanud. Toiduaineid ja tarbekaupu nappis, kehtestati tšekisüsteem. Tšekkidega müüdi toiduaineid, tubakat ja viina. Valla loaga sai kauplustest osta puutallaga kotte. Linna inimesed käisid maalt toiduaineid varumas, sest maal ikka midagi jatkus.

Maal korraldati jälle metsatöökohustused ja tasuta metsa aktsioonid. Metsaaktsioonid korraldati talgute korras, kollektiivselt. Metsavaht näitas töö kätte, oli üks jäme jändrik kask, lõikasime maha ja katki, aga pakud olid vintsked ja lõhkuda ei jõudnud, panime tervelt riita. Parajasti tuli metsaülem kohale ja hakkas norima, et pakud tuleb ära lõhku. Üks aktiivne mees tõmbas paku riidast välja ja lõi 25 sentimeetri pikkuse varrega Vene kirve pakule otsa ja ütles, et lõhu ära, näita eeskujuga, siis teeme järgi. Metsaülem ütles, et see pole kirves, see on näkats. Mees ütles, et see on Nõukogude Liidu kirves, kuidas sa julged seda laimata, võttis kirve pihku ja hakkas metsaülemale poole minema kirves ähvardavalt käes. Metsaülem hakkas taganema ja vabandama. Leidis, et tema kvalifikatsioon on momendil võimetu ja kadus.

Suur saksariik läks uppi,
Demokraatia astus pukki,
Rahvas nälgis, kes seda jälgis.
Nüüd on kõikjal viinatšekid
Suurteks pühadeks kompvekid,
Kes võis minevikus sellest näha und!
Rõõmsalt rändvad rahvaparved,
Kõigil seljas saed ja kirved,
Kuid mõnel harval on kaetud varbad.
Kõik nad avaldavad soovi
Kaasa teha aktsiooni,
Kes võis minevikus sellest näha und?

Venemaalt tulid kotimehed toiduaineid kerjama. Neid käis hulgaliselt, mõnel päeval tuli ikka mitmega kohtuda. Kuid mõne aja möödudes ei lubatud neid enam tulla, siis muutus elu rahulikumaks. Uusmaasaajad muretsesid inventari ja soetasid loomi, et korraldada põllumajanduslikku tootmist, sest põllumehel oli ikka kindel maa jalge all. Kehtestati jälle

põllumajandussaaduste kohustuslikud müüginormid. Need jõuti ära maksta ja jätkus ka omale elamiseks.

Kuid aeg läks oma rada ja elu pidi kujunema ümber vastavalt ajastu tehnoloogiale. Levisid kuuldused, et tuleb Venemaa eeskujul organiseerida kolhoosid, sest üksikmajapidamine on aegunud eluvorm. Kolhoosis pidi töötegemine muutuma kergemaks ja elu paremaks. Põllumajandussaaduste tootmine pidi suurenema mitmekordseks, et siis saab elu korraldada kommunistliku põhimõtte alusel: igalt ühelt tema võimete kohaselt ja iga ühele tema vajaduste järgi.

Mõnel pool juba organiseeriti kolhoose, siin veel ei olnud. Üks vanaisa ütles, et pojakesed, peame vastu, ei lähe kolhoosi. Kui siis 1949 aasta 25. märtsi öösel küüditamine läbi viidi, siis ütles vanaisa: pojakesed, see kolhoosi tee on õige tee, mina annan kohe avalduse.

Lümatas oli juba kolhoos organiseeritud nimega "Esimene Mai". Sooküla oli veel vaba. Külavolinik andis käsu, et tuleb inimestel koguneda Juuriku vanamajja, kolhoosi organiseerija tuleb kohale. No siis ta tuli, jäi ukse juurde seisma, edasi ei tulnud, pakutud istet vastu ei võtnud. Seisis ukse kõrval ja pidas koosolekut, müts peos ja teine käsi ukselingil. Kiitis kolhoosikorda, et ühiselt lõbus tööd teha, kaheksa tundi oled tööl, ülejäänud aja puhkad ja lõbutsed. 120 normipäeva on norm, teed normi täis, oled vaba, seda vaeva ei ole vaja, et rohkem teha. Kino hakkab käima, saate filme vaadata. Viina on kauplustes iga mahuga pudelites, kuidas kellegi rahakott võtab ja organism vajab. Viina joomisega teete riigi rikkaks.

Lõpuks pani hääletusele, kes on selle vastu, et mitte ühineda kolhoos "Esimene Mai"-ga. Inimesed ei saanud sellest nõksust äkki aru, olid vastu ja kolhoos oligi tehtud.

Kolhoosi esimeheks sai Venemaa eestlane, kellel pidi kolhoosi juhtimiseks praktika olema, kuid teooriat tal võis olla, kuid praktika jättis soovida. Tal pidi alati viinaaur peas olema, siis põruti! Hakati vara ühistama, lehmad võeti kokku suurematesse talu lautadesse. Lehmale tuli kaasa anda heinad, õled, jahu, lüpsik ja 25 liitrine mannerg. Üks perenaine tõi 10 liitriise mannergu, esimees ütles, et see ei kõlba. Naine ütles, et mul paremat ei ole, sellega olen elanud, nüüd annan sellegi ära. Esimees käratas, et oled kulak, ei austa kolhoosi korda, lähed Sipri.

Hobused võeti kokku, talu lautadesse, tehti tallid, veokid ja põllutööriistad tuli tallide juurde kokku vedada. Hobustele tuli ka heinad ja kaerad kaasa anda. Brigadiriks sai kohalik noormees, kes hakkas tööd juhtima.

Kevad oli varajane, juba aprilli keskel panime kartulid maha. Muidugi kartuli ja viljaseeme tuli kokku tuua vastavalt maa suurusele. Töö hakkas hoogsalt käima, inimesed olid optimistlikud, et ega see asi nii ei lähe, ega see setu siia ei jää, teeme vilja korralikult maha, küll sügisel koristame ja paneme oma aita.

Tallimehe tütar võttis kaks paari hobuseid ja hakkas põldu harima. Ühe paariga tegi söögivahe ära, pani need puhkama ja sööma, teise paariga läks põllule. Kui mõni hobuse paar vaba oli, siis tallimees ise ka rabas põldu harida. Üks noorepoolne taluperenaine võttis ka oma hobuse paari kätte ja hakkas põldu harima. Nädalapäevad rabas töötada, siis ütles puhtas kodavere murrakus tõe välja: "Mes muud sii oo, koloosinaesed joasse situvad".

Lümatas oli üks vanem mees, tööga juba kõveraks jäänud kui liigendnuga, võttis kaks paari hobuseid ja haris põldu. Ühe paariga tegi söögivahe ära, pani need sööma, pani teised ette ja läks jälle. Leivatükk oli taskus, seda hammustas käigu pealt, söömiseks aega ei kulunud, tööd oli vaja teha. Hommikul vara oli väljas ja õhtul videvikus läks puhkama. Kolhoosikontor oli talu majas, Villem haris põldu, kantselei personal vaatas ukse ees: näe, Villem kukub praegu pikali! Kui kukkuma hakkas, läks jalg ette ja Villem ei kukkunud. Läks edasi, tal polnud aega kukkuda, oli vaja tööd teha, et ülemused saaksid naerda, kuidas tema tööd teeb. Alguses käis ilma kepita, kuid hiljem võttis kepi abiks. Kuid töö pidi jätkuma...

Igale kolhoosi perele mõõdeti 0,6 ha aiamaad. Üks lehm võis olla ja mullikas, lambaid ka mõni, kanu ja mesilasi. Lehmale karjamaad ega heinamaad ei eraldatud, seda pidi vaatama oma äranägemise järgi. Heina tehti salaja võsast, kust sai korjata. Avalikult kolhoosi maa pealt ei tohtinud teha. Üks mees ütles, et lehmale heina 6 korvi on norm, kaks korvi teen ise, neli korvi antakse kolhoosist, norm täis, seda vaeva pole vaja, et rohkem teha. 120 normipäeva on norm, norm täis, seda vaeva pole vaja, et rohkem teha.

Kui kevadtööd tehtud said, läksime Sassukvere talude karjamaadelt võsast kolhoosile puid tegema. Lõikasime puid maha ja katki, üks noormees, kes oli juba kolhoosi töötegemise initsiatiivi endale sisse juurutanud, hakkas puid riita laduma, korralikult, et jänes võis vabalt riidast läbi joosta. Teine, vanem mees, kes oli veel vanas kinni ja ei jõudnud kogu oma elus kolhoosi töötegemise initsiatiivi endale sisse juurutada, ei sallinud töö narrimist, lükkas riida ümber ja ütles, et mis sa narrid iseennast. Tööd tuleb teha nagu vaja! Heinaaeg tuli kätte, ristikhein sai tehtud, siis läksime looduslikku heina tegema. Talude heinamaad olid kaugel. Talude aeg niideti vikatitega, kuid kolhoosi aeg püüti masinatega niita, kus oli lagedam. Heinamaadel olid küünid, kuhu hein varju pandi.

Siis juhtus nii, et brigadir kadus äkki jäljetult ära koht jäi vakantseks. Siis suruti mind sinna kohale, tahad või ei taha, pead. Põhjendasin, et ei oma põllumajanduslikke teadmisi, kuid esimees jäi oma mõttele kindlaks ja mul tuli töökoht vastu võtta. Hein sai tehtud, mõõtsime küünid ja panipaigad üle ja võtsime heina arvele.

Viljakoristus käis sama rada kui talude aeg. Rehepeksuks oli ühe talumehe rehepeksumasina ja traktor, mis vedas masina lauda juurde ja käivitas masina. Õled pandi laudal akka ja varju, kuhu mahtus, ülejäänud välja rõuku. Terad pandi talude aitadesse ja kuivatati olemasolevates kuivatites. Aida võtmed olid laomehe käes. Rehepeksuks oli vaja 24 inimest. Hommikul käsutasin inimesed tööle, sai töö käima. Lõuna aeg läksid lõunale, mõned enam tööle ei tulnudki. Läksin järgi, miks tööle ei tule? Põhjendus oli olemas, käsku ei ole antud. Küsisin siis, kas iga liigutuse jaoks tuleb käsk anda?

Rehed said pekstud ja kartulid võetud, sai esimene kolhoosi suvi lõpule. Järgnes sügiskünn.

Talvel masindati ja ropsiti linu, see oli naiste töö, mehed käisid metsa, puid ja palke varumas.

Juhatuse koosolekuid peeti vastavalt vajadusele, kui oli vaja midagi otsustada. Meenub üks juhatause koosolek, kui veski direktor esitas esimehele mingid nõudmised, mis esimehele ei meeldinud. Tekkis konflikt, alguses lendasid vänged sõnad, viimaks läksid käsitsi kokku, siis püherdasid kui purelevad koerad laua all, et karvatuustid lendasid. Pagesime välja, ootamaks kui äike möödus. Atmosfäär muutus eluvõimaldavaks ja esimees, kribitud näoga, asus troonile, siis sai koosolek jätkuda.

Esimees naljalt juhatause liikmete arvamusi ei arvestanud, enamasti surus oma mõtte läbi. Esimehel oli sõiduhobune ja vedruvanker, millega käis kolhoosis ringi. Ühekorra tuli keskööaeg minu poole, ajas üles ja esitas nõudmise, tee välja, kui ei tee, lähed Sipri. Läksime siis Kadrinale, seal oli kauplus. Kaupmees magas öösel alati akna all, viinakast käeulatuses, kui esimees aknale koputas, torgati kohe viinapudel välja. Ostsin siis kaks pudelit viina esimehe kätte, siis läksid meie teed lahku. Tema läks oma rada, mina tuln koju, sain Sipri minekust lahti.

Kui kolhoos sai riiginormid ja maksud tasutud ja aastaaruanne koostatud, siis selgus, kui palju normipäeva peale töö eest jagada jatkus. Ei jõudnud võimekad töötegijad niipalju toota, et oleks vajaduste järgi jagada. Paratamatult tuli leppida nende viljagrammide ja rahakopikatega, mida normipäeva peale jagada jatkus. Normide järgi töötegijad, vajaduste järgi jagamisele lootjad, sattusid raskesse olukorda. Kes vaeva ei kartnud ja tööd rabas teha, said ikka kuigi palju palka. Lehm ja aiamaa aitasid kolhoosiperel hinge sees pidada.

1950 aastal asutati riiklikud masinatraktoriijaamad, aitamaks kolhoosidel masinatega põllutööd teha. Nii sai Alatskivi mõisa hoonetesse MTJ. Kuigi tööd said oma jõududega ära tehtud. MTJ abi ei vajatudki rohkem kui 1951 aasta sügisel saadeti traktor kartulid lahti ajama. Masinaga ajas lahti, mis 2 vagu korraga üles võttis ja kartulid välja raputas, maapeale ritta, siis oli hea korjata.

1951 aasta talvel ühendati kolhoosid "Esimene Mai" ja "Peipsi" üheks kolhoosiks nimega "Ranna". Siis sai kolhoos suurem ja moodustati uued suuremad brigaadid.

Sassukvere küla sai ka minu valdusse. Siis mul tuli nende maadega ja inimestega tutvuda. Ülejõe külaosa oli ristitud "vabaks Belgiaks", kus inimesed olid veel vanas kinni, ei tahtnud ühiskonda sisse juurduda, püüdsid ikka vindu vedada. Kuid esimehele see paikkond meeldis, seal olid viinamehed. Esimees sõitis kohale, esitas meestele nõudmise, tehku välja, kui ei tee, lähete Sipri. Mehed tõid viina ja läks tramavoi käima, kuni raha ja viina jätkus. Kui esimees kimaroise peaga jälle oma tööradadele naasis, siis hakkas mind närima: "mis nu mehe sul teeva, joova ja makava". Kes nad jooma ja makama paneb, esimees? Kuid polnud parata, kõigege tuli leppida, pidin saatusele alluma.

Oli vihmane suvi, heinategu takerdus, vilja tuli koristada mõnest kohast päris veest. Loomasööta talvel nappis, allapanust rääkimata. Reht sai peksta talvel lumega. Loomadele toodi kuuse oksid toidu jatkuks. Kuuseoksid pidid sisaldama vitamiine, et loomad hinges seisaks. Mõned hobused pandi isegi kõite peale rippu, kes ise jalul ei jõudnud seista.

Üks juhatusel liige pidas ühe naisega sõprust ja käis teda vahest külastamas. Juhtus nii, et härra oli parasjagu julgust võtnud ja järjekordse külastuse ette võtnud. Naine oli loomatalitaja ja oli parajasti laudas tööl. Talu laut oli sõnnikulaut, allapanu nappis ja lehmad olid poole sääreni sõnnikus, talitajatel tuli neid sellises olukorras hooldada ja lüpsata. Juhtusin juhuslikult ka kohale, näitasin härrale kõik sügavamad sõnnikukohad kätte, tõestamaks juhatusel, millises olukorras peavad loomatalitajad tööd tegema. Kui siis härra oli öö jooksul pea selgeks maganud ja hommikul ärgates leidnud, et vildid ja püksid olid lehma sitaga kaunistatud, kahetsenud oma laudaskäiku. Kuid polnud parata, saatus näitas tõe kätte. Eksperiment andis tulemusi, siis pandi talulautadesse laudpõrandad alla ja tehti virtsarõnnid ja aeti sõnnik välja. Loomatalitajate töötingimused võtsid inimliku ilme.

Hakkasid kolhoosi ilmuma abistajad, aitamaks kolhoosi töösid läbi viia. 1952. aasta kevadel ilmus kolhoosi üks kerekas eit, oma aukartust äratava olekuga jättis mulje, et on põllumajanduse spetsialist. Tuli aitama kevadtöödeks valmistamist, tahtis kontrollida kas põllutööriistad on remonditud. Hakkasime siis brigaadidesse kontrollreide korraldama. Tema sellest ei huvitunud, kas adral sahka ees oli või vedrul kõiki piisid küljes. Peaasi, et olid ritta pandud ja paksu nigrooliga kokku määratud, siis olid korras.

Kevadise põllutöö ajaks ilmus mitu meest aitama tööd läbi viia. Vana laomehe pool, kes nimetas end majandusministriks, oli neil staap. Öösel korraldasid tramavoid, hommikul, kui mina päikesetõusu ajal brigaadi läksin, siis urineerisid seinääres reas vastu päikest. Hakkasid mind jälle püüdma ja norima, kuidas keegi oskas. Üks esitas nõudmise, miks sa ei külva? Öelsin, et maa on mäda, ei saa enne kui taheneb. Ütles, et pea on sul mäda. Kutsusin vaatama, kuid ei tulnud. Teine päev tõi esimees ta vedruvankril kohale. Läksime siis vaatama, linnamehel tulid kingad vett täis, jalad said märjaks, kuid polnud parata, kolhoosi tuli abistada. Poole kilomeetri kaugusel mehed kündsid, kolme paari hobustega. Vesi oli vaos. Võttis siis seda pori pihku, vesi nirises sõrmede vahelt, ütles, et on ikka vist väheke niiske, aga kahe päeva pärast olgu külvatud. Temal polnud oluline, kas külvad lumme või vette, mida varem tema aitas töö ära teha, seda kopsakam oli tema preemia.

Kui künd sai tehtud, telliti traktoriijaamast traktor koos kerge randaaliga, haris maa ära, mehed külvasid terad maha ja traktor ajas terad mulda, töö sai korralik ja ruttu ära tehtud. Kui kevadkülv sai tehtud, hakati kesaks jäänud maadelt kive koristama, sest põllud olid kivised.

MTJ-ist tuli kohale traktor "Nati", petroolimootoriga roomik. Kivid tulid ümbert lahti kaevata, siis pandi kivile tross ümber ja traktor tõmbas välja ja viis hunnikusse. Nii veeti neid hulgaliselt hunnikusse. Kivide kantmeetrid tuli kokku arvata. Traktorijaama arvestaja koostas akti, mille alusel tuli kolhoosil MTJ-ile tasu maksta. Esimees hakkas minuga norima, et müün kividega kolhoosi maha. Ütlesin, et kontrolli üle. Kontrollides sai poole hunniku pealt juba sama palju kui minul oli kirja pandud, siis jäi minu tööga rahule.

Oli nõudmine, et kolhoos peab traktoristi toitlustama, määrati siis üks haritud naine traktoristidele süüa tegema. Tõi laost liha, millist seal anti, ja tegi süüa. Traktorist oli kasimatu suuga ja sõimas ropult kokka, et tema peab seaudaraid närima. Kokk hädaldas vui-vui-vui, missugune mees. Peale kiviveo lõppu tuli kiviaugud kinni ajada ja maa tasandada, et rukkid maha teha. Elu ja töö läksid oma rada.

Rajoonis leiti, et esimehe kvalifikatsioon ei vasta nõuetele ja leiti uus esimees. Piirissaare venelane, kas tal põllumajanduslikku haridust oli, ei tea, see polnud ka oluline, peaasi, et oli venelane. Keeleoskus oli rahuldav, iseloom oli sõbralik, põrutamist ei toimunud, Sipri saatmisest rääkimata. Kas tal perekonda oli ei tea, siia ta kedagi ei toonud, semmis ühe mehe naiselega. Siin oli kanala, seina sees olid augud, kust kanad välja ja sisse käisid. Üks ema surus poja august kanalasse, poiss korjas pesadest mune ja veeretask august emale põlle, nii sai omale elatist teenida.

Endisest esimehest sai Lümati brigadir, tema kirjaoskus oli Venemaa tasemel. Kui venelased Eestisse saabusid, siis toonitati, et tulevad Eestist kirjaoskamatumast likvideerima. Siis tuli järeldada, et Venemaal oli kirjaoskus kõrgel tasemel. Rukkid tulid koristamisel vihku siduda, 500 vihku andis ühe normipäeva. Siin öeldi vihku, tema ütles vihtu. Kirjutades jättis hääliku alati vahelt ära, see oli lahja häälik, siis seisis arvestuslehel töölise nime järel kirjas: "500 vitu situnut".

Kolhoosile anti korraldus, et kolhoos peab laskma kive lõhkuda. Saabus minöör lõhkeainega, mis sõja ajal kasutamata oli jäänud, tuli kolhoosis ära kasutada. Hunniku veetud kividele pandi laengud alla ja lasti puruks, kivi tükid põllule laiali. Kolhoosil tuli see lollus kinni maksta.

Rehepeksu aeg saabus üks ametnik töö juurde ja esitas nõudmise, et rehepeks tuleb seisma panna ja vili suuri rõuku kokku vedada, siis suurest rõugust masindada. Venemaal veetakse vili kokku ja talvel masindatakse. Mina öelsin, et milleks seda vaja on, tekib asjatu tööjõu kulu ja mitmekordsel vedamisel tekib vilja kadu. Oleme vilja alati otse põllult masindanud. Ütles, et see on aegunud tehnoloogia, Eesti on mahajäänud kolgas ja see tehnoloogia ei sobi arenenud ühiskonda. On valitsuse korraldus järgida kõrgesti arenenud Venemaa tehnoloogiat. Korraldus tuleb vastuvaidlematult täita, eiramise korral kohaldatakse range karistus. Mida teha? Otsustasime riskeerida, ametnik läks ära ja rehepeks jätkus. Järjekordne lollus jäi teostamata.

Paljud inimesed läksid kolhoosist ära kaevandusse ja Narva vabrikusse tööle, sest kolhoosi palk ei võimaldanud elamistarbide rahuldada. Kartulivõtuks toodi Kallastelt venelasi appi. Kolhoosnikud pidid töötama normipäevade eest aga neile lubati päevapalgaks 1 vakk kartuleid, sest nemad olid venelased. Algul olid neil ikka normaalsed vakased kotid kaasas, kuid kordkorralt hakkasid kotid suurenema, mõnel oli 2 kotti otsakuti õmmeldud. Ühel oli voodi aluskott, kuhu varemalt õled sisse pandi ja voodis peal magati. Sellele olid sangad külge õmmeldud, kui kartulid täis pandi, siis 4 mehega tõsteti auto peale. Siis tuli nii välja, et võetud kartulid läksid enamuses võtjatele, kolhoosile jäi üpris vähe, mõni ei korjanudki rohkem kui oma koti täis. Esimees asus siis kotte normaliseerima, kui mõne koti parajaks raputas ja teist asus korrastama, pandi kartulid kotti tagasi ja viidi ikka minema. Sest nende käes oli Vene võim. Siis lõpetati venelaste tööjõu kasutamine ära.

Inna Lamp meenutab:

Lugu sellest, kuidas Sassukvere ojast “JUGALA JÄGA” sai

1998.aasta kevad-suvel olid taevaluugid tõeliselt valla paisatud. Tundus, et ükski päev ei möödu vihmata...

Sassukvere lõbus ojake sai iga päevaga järjest rohkem hoogu juurde.

Kadrina paisjärves oli karp-kalakestel vett laialt. Nad sulpsasid lõbusalt ega osanud aimatagi, et varsti võivad nad sattuda tõeliselt suurde järve. Nimelt oli paisu võrestik sellise suurvee jaoks liiga tihe ning vesi ei voolanud nii kiiresti läbi võrestiku, kui juba uus vihm taevast alla sadas. Tekkis olukord, kus Pirkide eramu keldris oleks saanud vabalt kalu kasvatada.

Tuli midagi ett võtta!

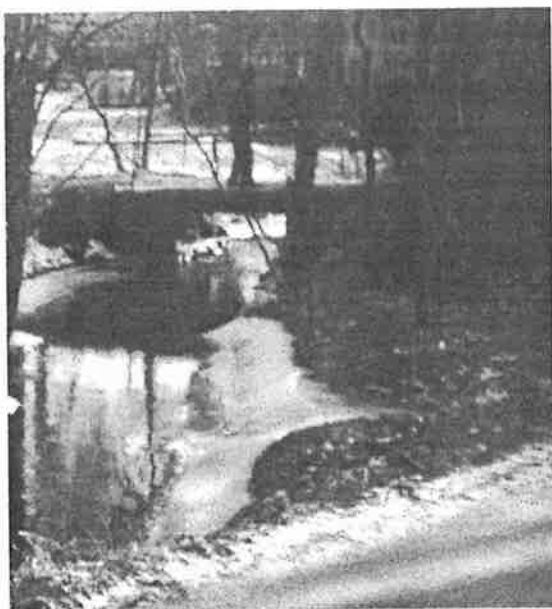
Asja uurisid tuukrid. Üritati avada võrestikku, kuid vee surve tõttu oli see raske. Prooviti pumpadega vett ojja suunata, kuid pumbad väsisid ning ütlesid üles. Kuna järveke oli paisunud juba teeveereni, siis katsetati truupi avada. Vesi aga omab meeletut energiat, kui ta paisu tagant valla lasta... Ja siis ta tuli!

“Tundus, nagu Peipsi oleks hakanud peale tulma” – ütles Koidu Piiri, põline Sassukvere elanik, tagantjärele sellele 15.juuni hommikule mõeldes. Vesi vuhises tulla, meeletu müha ja kohinaga, kiskudes kaasa kõik, mis tema teele ette jäi. Kaasa said viidud pea kõik sillakesed, mis siin külas olid. Sildade palgid parvetasid omapäi Peipsi poole. Kaskede talu hoovist ujus välja terve puuriit, seltsiks jalgratas ja mesilastaru (see jäi Lamp Andruse hoovil teistest maha, kuna tuli ületada mõned takistused). Järve purjetasid Kams Heli kasvumaja sisu, Ernitsa Tiiu hernerid ühes keppidega ning kapsad ja porgandid. Järva Eduardil oli saunas vett rohkem kui vaja ja aidas ujusid terad. Kahju kannatas ka Mart Kaldaru aiamaa. Värskest kasvama pandud aiavili purjetas lihtsalt minema. Ühesõnaga, puutumata ei jäänud ükski majapidamine, mis oma koha poolest siin oja veerel asub.

Mõne minutiga oli lõbusasti voolavast ojakesest saanud mässav vetevoog.

“Emme, tule vaata, õues on JUGALA JÄGA” – hüüdis 7-aastane Allar, kes oli koos emaga kaks nädalat varem käinud imetlemas tõelist Jägala juga Harjumaal.

Sama päeva pärastlõunal saabus uus hoop, **TORM**, mis kangutas maast mitmeid suuri puid siinsamas Sassukveres ja tegi laastavat hävitustööd Kodavere kalmistul.

Sassukvere oja kevadel 1998. Selline väiksekene ta viimasel ajal ongi. 1950-ndatel aastatel koolis käinud lapsed mäletavad kevadist suurvett, kui jõgi voolas üle sildade ja kohati oli külavahe-teegi vee all.

Vesi tormas üle sildade ja läbi majade – nii said Sassukvere inimesed 1998.a. 15.juunil oma silmaga näha uputust. Seni olid nad telerist Saksamaa ja Poola üleujutusi vaadanud. 1998 oli vihmane ja uputuste rohke kogu Euroopas.

JUGALA JÄGA
Sassukveres
15.juunil 1998.a.

Fotod I.Lamp, 1998

Kasutatud kirjandus

- Jaanits, L., Laul, S., Lõugas, V., Tõnisson, E., Eesti esiajalugu, Tallinn, 1982
Moora, A., Peipsimaa etnilisest ajaloost, Tallinn, 1964
TÜ arheoloogia kabineti kogud
Eesti Arheoloogia Ajakiri, 1997
A. Kriiska, T. Jonuks, P. Kraas, Eesti muinasesemed, 1999
Roslavlev, O., Das Dorpater Land 1624/27, München, 1965
Roslavlev, O., Die Revision Livlands 1638 Estnische siedlungsgebiet II, München, 1969
Palli, H., Eesti rahvastiku ajaloo lühiülevaade, 1998
E.Kekkonen, Kooliõpetajate kirjad ajalooallikana Kodavere kihelkonna näitel (1863-1890), Eesti Ajalooarhiivi Toimetised 2(9), 1997
Kodavere-Alatskivi kihelkonna ajalugu, 1902
E.Laul, Eesti kooli ajalugu, 1989
Talundi raamat, Tartu, 1939
Eesti inimarengu aruanne 1999

Edasi kirjutab igäiks ise oma loo...

B
7840
6011920

